

Ny språklitteratur

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Dansk Sprognævn: Årsberetning 1982 med 33 sider spørgsmål og svar. Gyldendal, København 1983. 48 s.

I denne årsberetning er bl.a. nævnets udtalelse om *Å* eller *Aa* i danske stednavne optrykt.

Forkortelser. Vejledning udgivet af Dansk Sprognævn. 2. oplag. Gyldendal, København 1984. 95 s.

Bogen er et genoptryk af *Forkortelser. Vejledning* udgivet af Dansk Sprognævn. Gyldendal, København 1975. Dog er der foretaget nogle få ændringer i forhold til 1. oplag.

Fréttabréf Íslenskrar málnefndar, den islandske språknemndas informasjonsskrift, kom ut med to nummer i 1983. Begge numrene inneholder artikler om den dårlige behandlingen av islandske personnavn i offisielle nordiske skrifter. Det første nummeret har dessuten en artikkel om datateknikkens mangelfulle "printouts", en islandsk oversettelse av Nordisk språksekretariats instruksjon og en rapport fra et nordisk forskerkurs om fagspråk og terminologi. Det andre nummeret inneholder blant annet bokomtaler, en rapport fra det nordiske språkmøtet i Marstrand 1983 og tilrådingar av nye ord.

Íslensk málnefnd: Tölvuorðasafn. Hið íslenska bókmenntafélag. Reykjavík 1983. 70 s.

Dette er en dataordbok med islandsk-engelsk og engelsk-islandsk ordliste. Den omfatter vel 700 begreper med over 1000 betegnelser på engelsk og knapt 1 000 islandske termer. *Tölvuorðasafn* er den første islandske dataordboka. Det er også den første islandske ordboka som er framstilt ved hjelp av datateknikk fra

første til siste fase i arbeidet. Ordboka er det første nummeret i en planlagt skriftserie, "Rit Íslenskrar málnefndar". Arbeidet har vært utført av den islandske dataforeningens terminologiutvalg (Orðanefnd Skýrslutæknifélags Íslands). Málnefndin har også deltatt i arbeidet.

Kielikello, Finska språkbyråns informationskrift, har liksom tidligere utgivits med två nummer. Bland de många språkfrågor som behandlas i det första numret kan nämnas de finska benämningarna på de olika varianterna av norska, i fråga om vilka artikel-författaren Olli Nuutinen stannar för följande rekommendation, till vilken även finska språknämnden har anslutit sig: bokmål – kirjanorja, nynorsk – uusnorja, samnorsk – yhteisnorja, riksmål – valtakunnankieli, landsmål – maankieli.

Kielikello 2/1983 är ett extratjockt nummer på över 60 sidor som helt ägnas språkliga frågor i samband med matvaror och matlagning. I olika artiklar behandlas allmänna ordproblem i samband med bl.a. maträtter och matlagning, finska namn på mer eller mindre exotiska grönsaker och frukter samt namn på ostar och kryddor. Registret i slutet av numret omfattar inemot ettusen ord.

Nordisk språksekretariats rapporter 4: De nordiske skriftspråkernes utvikling på 1800-tallet. Oslo 1984. 256 s.

Rapporten inneholder de forberedte innleggene fra et symposium om "Skolens og lese- og skriveferdighetens betydning for de nordiske skriftspråkernes utvikling på 1800-tallet", bl.a. *Ingrid Markussen*: "Skolens tilbud og krav i læse- og skriveindlæringen i 1800-tallet", *Rauno Luttinen*: "Läs- och skrivkunnigheten i Finland före folkskolväsendet", *Kjell Ivar Vannebo*: "Faktisk skriveferdighet i det norske 1800-tallssamfunnet", *Vibeke Sandersen*: "Om den faktiske skriveferdighed i Danmark i det 19. århundrede", *Frans Gregersen*: "Skriftsprogenes formelle udvikling på baggrund af øget læse- og skriveferdighed og udvidet produktion af læsestof", *Olaf Øyslebø*: "Noen hovedtrekk i norsk stilutvikling på 1800-tallet", *Allan Karker*: "Om stilen i den masselæste litteratur på dansk i 1800-årene". Interesserte kan få rapporten ved å henvende seg til Nordisk språksekretariat.

Norsk språkråd. Årsmelding 1983. Årsmeldingen gir en oversikt over Norsk språkråds virksomhet i 1983 og inneholder lov og vedtekter for rådet.

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden:*

Nr 72 *Lars Alfvegren, Vi gingo och vi gick.* Från pluralis till singularis i verbböjningen. 1984. (Anmäls på s. 138.)

Språkbruk, den finlandssvenska språkvårdens informationsblad, gavs ut med två nummer 1983. Ur innehållet i nr 1 kan nämnas Tuuli Forsgrens debattartikel "För vilken läsekrets översätts finsk skönlitteratur till svenska?", Lars Granlunds presentation av Statsrådets translatorsbyrå, Peter Nordqvists presentation av Centralen för teknisk terminologi och det nya statsrådsbeslutet om finska och svenska parallellnamn på vissa enspråkiga orter. Nummer två domineras av en artikel av Birger Liljestrand där författaren redogör för sin undersökning av språket i finlandssvenska tidningar och de avvikelser som förekommer i jämförelse med sverige-svenskt tidningsspråk.

Språknytt, meldingsblad for Norsk språkråd, kom i 1983 som vanlig med fire nummer. Bladet inneholder informasjon om arbeidet i Språkrådet, artikler om språkspørsmål, omtale av norske og nordiske språkmøter og bokomtaler. Det har også en spørrespalte og en spalte med nyord. Språknytt blir sendt til alle skoler, universiteter, offentlige biblioteker, aviser og Norsk rikskringkasting, kommune-, fylkes- og statskontorer. Det har også mange private abonnenter. Opplaget var i 1983 på 16000 eksemplarer. Av artiklene i 1983 kan vi nevne: nr. 1 *Einar Lundeby*: "Norsk språkråd og fagspråkene", *Kjell Venås*: "Normering av nynorsk talemål", nr. 2: *Aagot Landfald*: "Norske avløserord", nr. 3: *Finn-Erik Vinje*: "Språklig rådgiving i NRK", *Jostein Stokkeland*: "Retting pr. rundskriv", nr. 4 er et temanummer om språket i oljevirksomheten.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidligere utgitts med fyra nummer. Ur innehållet kan nämnas följande artiklar. Nr 1: Bokförlagen och språket – en konferens. *Bertil Molde*,

Boksvenska; *Lars Grahn*, Uppgiften är att ta fram genier ur omöjliga manus; *Gösta Åberg*, Vad gör redaktörerna?; *Torkel Stålmarch*, Några ord till en ung förlagsredaktör – ifall det finns någon; *Kjell Peterson*, Vad kostar det att ha ett gott språk i böcker? Vad kostar den redaktionella bearbetningen?; *Caj Lundgren*, En kritiker om bokspråket; *Hans Krook*, Vardagsspråk, litterärt språk och fackspråk; *Sölve Ohlander*, "Förslag typ löntagarfonder" – om ett nytt språkbruk i dagens svenska. Nr 2: *Clas Nordström*, Metod i obegripligheten – lagspråket igen; *Bengt Sigurd*, Om jätte-, kalas- och andra förstärkningsord; *Anna Orrling Welander*, Präle, svartrock, himlalots – om slang för yrken; *Sigurd Fries*, Ordbildning i stor skala. Ett förslag till nya svampnamn. Nr 3: *Olle Josephson*, Varför svåra ord är svåra; *Viveca Adelswärd*, Vinspråket – en studie i rött och vitt; Språket i norsk radio och TV; *Alvar Ellegård*, Det omedvetna motståndet mot tjugohundratalet. Nr 4: *Claes-Christian Elert*, Får man tala med regional färgning i dagens Sverige?; *Karl-Hampus Dahlstedt*, Ortnamnsvård och annan språkvård; *Ulla Clausén*, Språkvård och främmande ord; *Bertil Molde*, Finska lånord i svenskan.

NORDISKE PUBLIKASJONER

Audhumla. Nordisk kulturtidsskrift. Nr. 4, 1983. Utgitt av Nordisk Ministerråd, Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde.

Temanummer om språkene i Norden. I artikkelen "Ett mångspråkigt område" beskriver *Pirkko Ruotsalainen* den nordiske språkforståelsen sett fra finsk synsvinkel. *Erik Bagerstam* gir en personlig framstilling av det finske språkets stilling i Norden med særlig vekt på det han kaller språkstriden i Sverige. *Gunnar Hoydal* skriver om færøysk språk, *Eyvindur Eriksson* om islandsk og *John Gustavsen* om samisk. *SL*

Finskan som språk i Norden. Utgitt av Nordiska språk- och informationscentret, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Föreningarna Nordens Förbund og Nordisk språksekretariat 1983. 323 s.

Skriftet inneholder hovedinnleggene fra en konferanse på Hanaholmen kulturcentrum 28.-30. januar 1983. Konferansen behandlet spørsmål om det finske språkets stilling i Norden som morsmål og fremmedspråk. Fra et språklig synspunkt er særlig Sulo Huovinens artikkel om "Finskan och dess släktspråk" interessant. *SL*

Nordisk skolterminologi. Nordisk Ministerråd, København 1983. 320 s.

De seneste tidernas omfattende förändringar inom skolområdet i Norden har fört med sig en mängd nya begrepp och termer. Då samtidigt det nordiska samarbetet också på detta område har blivit allt livligare, har det länge funnits behov av en ordlista som tar upp skoltermer från de olika nordiska länderna och redogör för deras motsvarigheter i det övriga Norden. En sådan ordlista har nu utarbetats vid Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete och getts ut på Nordiska ministerrådets förlag.

Ordlistan omfattar drygt 1500 termer på svenska, danska, finska, isländska, norska och engelska. I många fall anges också särskilda finlandssvenska och sverigefinska termer när dessa på grund av olikheter i skolsystemen skiljer sig från de rikssvenska och "riksfinska". Som exempel kan nämnas det svenska *rektorsområde* som

i Finland motsvaras av *skoldistrikt*, på finska *koulupiiri*, medan det på finska i Sverige kallas *rehtorinalue*.

Med tanke på att skolsystemen i de olika länderna skiljer sig så mycket från varandra är det naturligtvis omöjligt att ge direkta översättningar av de förekommande termerna på alla språken i fråga. I många fall har man fått ty sig till förklaringar eller ungefärliga motsvarigheter, som när det danska *ungdomsskole* återges med "kommunal, frivillig deltidsskola för 14–18-åringar" i motsats till det svenska *ungdomsskola* som är en sammanfattande benämning på grundskolan och gymnasieskolan. Medan det normalt är de svenska orden som är uppslagsord återfinns alltså i detta fall det danska *ungdomsskole* som eget uppslagsord. I andra fall förekommer det emellertid att två olika begrepp felaktigt har förts upp under samma uppslagsord bara för att själva termerna motsvarar varandra. Under det svenska *folkskola* (preciserat som "tidigare skoleform, ersatt av grundskolan") finner man sålunda D *folkeskole* med förklaringen "den kommunale skole for børn i den undervisningspligtige alder, som omfatter en frivillig børnehaveklasse, den 9-årige grundskole og et frivilligt 10.-klasse-år" – alltså något helt annat än den svenska folkskolan. Exemplet visar hur svårt det har varit att reda ut den härva av delvis motsvarande, delvis helt olikartade termer och begrepp som förekommer i den nordiska skolvärlden.

I princip upptar ordlistan bara sådana begrepp som är aktuella i dagens skola. *Studentexamen* och *ordningsbetyg* betecknas sålunda som finlandssvenska termer, eftersom de inte förekommer i dagens svenska skola. Förfarandet är i vissa avseenden lätt diskutabelt, eftersom sådana begrepp och ord inte i och för sig är utdöda i Sverige utan väl kan förekomma t.ex. i den skolpolitiska debatten.

Den egentliga ordlistan (uppslagsdel + register för de andra språken än svenska) följs av en bilagedel med översikter över bl.a. utbildningsadministration, skol- och dagvårdssystem, skolämnen och betygsskalor samt lärarbefattningar i de olika nordiska länderna. MR

Nordisk tidsskrift for fagspråk og terminologi. 1. årgang.

Nr. 1 og 2 1983

Tidsskriftet blir gitt ut av Nordterm, som er de nordiske terminologisentralens samarbeidsorgan. De to første numrene inneholder blant annet disse artiklene: nr. 1: *Heribert Picht*: "Det nordiske terminologiarbejde, *Finn-Erik Vinje*: "Fagspråk i et tospråklig land, Norge", *Einar Selander*: "Språkvård ur terminologins synvinkel"; nr. 2: *Henrik Selsøe Sørensen*: "Fagsprog – et forsøg på en pragmatisk-kommunikativ karakteristik", *Ove Oskarsson*: "Fackspråk – skiftande språk för fackfolk", *Peter af Trampe*: "Fackspråk och språkpedagogik", *Bernhard Christiansen*: "Norsk språk og petroleumsvirksomheten i Nordstjøen". *SL*

Nordterm 83. Utgitt av Tekniska nomenklaturcentralen. 72 s. Skriftet inneholder foredrag fra seminaret "Datorstøtt terminologiarbejde" 3.–5. mai 1983 og rapporten fra Nordterm-møtet 5.–6. mai 1983. Nordterm er navnet på de nordiske terminologisentralenes samarbeidsorgan, som møtes annethvert år. *SL*

NORNA-rapporter 25. *Navne i Norden. Oversigt over nordiske navneinstitutioner og navnesamlinger*. Redigeret af Vibeke Dalberg og Bent Jørgensen. NORNA-förlaget, Uppsala, 1983. 224 s.

Bindet, som er udsendt af Nordisk Samarbejdskomité for Navneforskning, er en oversigt over samtlige nordiske institutioner med navneforskning som hoved- eller delformål. I hver artikkel som indgår i oversigten, behandles bl.a. den pågældende institutions historie og samlinger af forskellig art. Et stikordsregister bag i bogen hjælper læseren til at få et overblik over hvilke institutioner der ejer hvilke særksamlinger, fx samlinger med dyrenavne. *EB*

Personnamnsterminologi. Red. Göran Hallberg, Stig Isaksson, Bengt Pamp. Nornas åttonde symposium i Lund 10–12 oktober 1981. Skrifter utgivna av Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, 1983. 207 s.

Denna internordiska symposierapport innehåller sammandrag av sexton föredrag med efterföljande diskussioner om terminologifrågor inom personnamnsforskningens område. Här behandlas termer och deras definitioner, bruksområden, lämplighet m.m., ofta med hänsyn till samnordiska förhållanden. *CG*

Scandinavian Public Library Quarterly. No. 2, 1983. Utgitt av The Scandinavian State Directors of Public Libraries.

Temanummer om det kulturelle samarbeidet i Norden. I artikkelen "Language and Identity in Scandinavia" kommer *Erik Hansen* blant annet inn på fenomenet "semi-communication" og beskriver samarbeidet mellom språknemndene i Norden. *SL*

Studia anthroponymica Scandinavica. Tidsskrift för nordisk personnamnsforskning nr. 1, 1983. Lundequistska Bokhandeln Uppsala. 152 s.

Det første nummeret av dette nye nordiske tidsskriftet inneholder disse artiklene: *Gillian Fellows-Jensen*: Anthroponymical specifics in place-names in -bý in the British Isles, *Torben Kisbye*: Oscar, Orla, Ossian, Selma, Malvina, Minona. Spor i dansk navneskik fra Ossiandigtningen og den svenske indvandring, *Reinert Kvillerud*: Vanligare skrift- och uttalsenliga förnamn i svenskan. Ett försök till lexikalisering, *Eva Villarsen Meldgaard*: Moderne dansk personnavneskik – fornavne, mellemnavne, slægtsnavne, *Roland Otterbjørk*: faruki, kurR och ublubR. Namnproblem i sörmländska runinskrifter, *Ola Stemschaug*: Landnáma som personnamnkjelde, *Ritva Valtavuo-Pfeifer*: Namnbruk i Kristinestad 1724–1855. Populära flicknamn. Dessuten er det en rekke bokomtaler. *SL*

DANMARK

Af *Else Bojsen (EB)* og *Carol Henriksen (CH)*

ARK. Sproginstitutternes Arbejdspapirer. Handelshøjskolen i København.

I denne serie af arbejdsrapporter, skrevet af ansatte ved sprog-institutterne ved Handelshøjskolen i København, er der i 1983 udsendt følgende seks numre:

Tekstlingvistik: Teorier og analyser. ARK 16, hæfte 1: Teorier (98 s.) og hæfte 2: Analyser (135 s.) Hæfte 1 indeholder en redegørelse for forskellige tekstlingvistiske teorier og metoder samt overvejelser om disses videnskabelige validitet. Hæfte 2 er resultatet af forsøg på at anvende disse teorier i praksis for derigennem at undersøge deres hensigtsmæssighed. De valgte tekster ligger inden for fagområderne jura, teknik og økonomi.

Eva Harboe og Sven-Olaf Poulsen: Hovedtendenser vedrørende tempus- og modusbrugen i danske og tyske domme i 1. instans. ARK 17. 62 s.

Lise-Lotte Hjulmand: Tema/Rema-begreberne med særligt henblik på Prager-skolen, "Den tyske Skole" og Halliday. Forskningshistorie, referat af udvalgt litteratur og bibliografi. ARK 18. 192 s.

Anette Villemoes: En oversættelsesstrategi dansk-spansk for verbalhelheder i teknisk sprog. ARK 19. 156 s.

Lena Flugel, Per Anker Jensen, Anne Zoëga: 3 studier i tolkning. Hæftets tre artikler har titlerne: Simultantolkning: En note om fejltypologier og om muligheden for at få indsigt i mentale processer. (s. 7-25); Hvor går det galt? (s. 25-39); Om typologier inden for tolkning og deres anvendelse i tolkeuddannelser (s. 39-65). ARK 20. 65 s. *EB*

Brüel, Sven og Niels Åge Nielsen: *Gyldendals Fremmeordbog.* 9. udgave. Gyldendal, København 1983. 624 s.

Efter Sven Brüels død i 1981 har Niels Åge Nielsen fået overdraget det fortsatte arbejde med at redigere Gyldendals Fremmedordbog. Ordbogen er derved til den 9. udgave blevet udvidet med ca. 100 sider. *EB.*

Danske Folkemål. 25. bind. C.A. Reitzels Forlag, København 1983. 80 s.

Bindet indeholder bl.a. *Inger Ejsskjær*: Suffikset -laden i danske dialekter (s. 15–73) og *Marie Bjerrum*: Peter Skautrup 21/1 1896–5/8 1982 (s. 75–80). *EB*

Danske og Norske Lov i 300 år. Festskrift i anledning af 300-året for udstedelsen af Christian V's Danske Lov. Redigeret af Ditlev Tamm. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 1983. 722 s.

Blandt de mange bidrag til dette pragtfestskrift findes *Allan Karker*: Sproget i Danske Lov (20 s.), et forsøg på at afprøve gyldigheden af Peter Skautrups udtalelse om Danske Lov: ”De ældre lovtexter kan være næsten ordret optaget i loven . . . men overalt har en behændig og normaliserende redaktion forstået at give teksten et virkeligt enhedspræg”. Allan Karker bringer en oversigt over ortografien, morfologien, syntaksen, periodebygningen og ordvalg i Danske Lov betragtet ud fra nutidens synspunkt og konkluderer med en kort placering af sproget i loven i forhold til samtidens dansk. *CH*

Danske Studier 1983. Udgivet af Iver Kjær og Flemming Lundgreen-Nielsen under medvirken af Niels Houkjær. Akademisk Forlag, København [1983]. 176 s.

Hovedartiklen i dette bind er *Marianne Alenius*: Seneca-oversætteren Birgitte Thott – Et fagligt portræt (43 s.). Forfatteren beskæftiger sig med oversætteren Birgitte Thott (1600-tallet), der som kulturformidler arbejdede for at åbne den udenlandske verden for danskerne og som selvstændig kulturskaber via sine bevistde tekstvalg og sikre præstationer arbejdede med at få danskerne i tale på dansk. Artiklen omhandler Seneca-oversættelsen fra 1658 samt Birgitte Thotts biografi og faglige miljø, herunder hendes kontakt med lærde kvinder i Danmark og intellektuelle kredse i udlandet. Til sidst bringer Marianne Alenius en fortegnelse over Birgitte Thotts trykte og utrykte værker med angivelse af bestillingssignaturer fra de respektive biblioteker ved hver indførsel.

Bindet indeholder også *Niels Kofoed*: Myten og det mytiske hos Søren Kierkegaard (13 s.), *Hanne Regnar*: En hidtil oversat kilde

til den danske rimkrønike (16 s.) og *Erik Hansen: Det Pleonastiske At* (20 s.). I den sidstnævnte artikel beskrives brugen af *at* efter konjunktionen i bisætninger (fx "Jeg kommer, hvis at jeg får tid.") både historisk og fra en sprogrigtighedssynsvinkel.

Dette nummer indeholder også enkelte mindre bidrag og en række anmeldelser, bl.a. *Jørgen Fafner: Tanke og tale – Den retoriske Tradition i Vesteuropa* (1982) anmeldt af Niels Haastrup.
CH

Dansk i Æteren. Sproget i Radio og tv. Udgivet af Modersmål-Selskabet. SK-Forlag, Randerup 1983. 59 s.

Denne publikation, der er den tredje debatbog i Modersmål-Selskabets serie "Hvor går dansk hen?", indeholder en række artikler til belysning af den sproglige påvirkning der udøves gennem radio og fjernsyn.

Hæftet indeholder bl.a. *Peter Jerndorff-Jessen: Eksempler på forkert formuleret, galt udtalt, misvisende og absurd dansk i TV og Radio* (11 s.), en katalog over udtalefejl (fx flade a'er), grammatiske fejl (fx "Dem, der får understøttelse, kan . . ."), forkert brug af metaforer, forskruet sprog, sammenblandede udtryk, pleonasmer, klicheer og vulgært sprog brugt i Danmarks Radio, som ifølge forfatteren skulle være vort modersmåls kyndige og aktive vogter, men i virkeligheden i sørgelig grad er med til at fremme sprogets forsimpling og forfald.

Jan Lindhardt: TV-sprog (7 s.) omhandler kravene til et godt sprog i TV, og *Lone Rørbech: Mundtlighed og forståelse – om skrift og tale i ærmediernes nyhedsoplæsning* (7 s.) beskæftiger sig med pausering, tryk og intonation i den mundtlige nyhedsformidling.

I samme bind findes *Michael Blædel: Det døde sprog i TV* (5 s.), *Thyge Stenstrup: Sprog og stemmer i æteren – en idealforestilling om Radioavisen* (7 s.), *Gerda Thastum Leffers: Radio og TV har fået en skolemesterrolle – hvad kan der gøres for at ændre på det?* (4 s.) og *Poul Høst-Madsen: Sprogbrug i BBC og Voice of America* (8 s.). *CH*

Det levende Ord. Modersmål-Selskabets årbog 1983. C.A. Reitzels Forlag A/S, København. 1983. 133 s.

I anledning af Grundtvigåret 1983 har Modersmål-Selskabet bedt en række mennesker om at kommentere begrebet "Det levende Ord" ud fra forskellige synsvinkler.

Blandt bidragene kan nævnes *Gustav Albeck*: Det levende Ord (19 s.), en indkredsning af begrebet ved hjælp af kildeundersøgelser, og *Elsa Gress*: Det levende ords muligheder i massemedierne (11 s.). CH

Forum for Kvindeforskning. 1. årgang, nr. 3. Temanummer om Kvinder og Sprog. Redigeret af Jette Drastrup, Karen Glente og Nynne Koch. Emmeline, Roskilde 1981. 46 s.

Hæftet indeholder 4 korte artikler om kvinder og sprog skrevet af kvindelige sprogforskere og kvindeforskere samt et par anmeldelser, en digtanalyse og et debatoplæg. Blandt artiklerne kan man fremhæve *Una Canger*: Økaribisk. Betydningen af modersmål og faders mål (5 s.) om kønsbundne sprogformer i sort karibisk, et fænomen der også interesserede Otto Jespersen, og *Bente Liebst*: Kvindens tale og autoritetstro (7 s.), der bringer en historisk orienteret oversigt over forskellige syn på kvindesprog spændende fra antikkens Crassus til vor tids Robin Lakoff, Bengt Loman og Else Ryen. Sidstnævntes nu klassiske antologi, *Språk og kjønn* (1976), bliver anmeldt af Mette Kunøe (5 s.), der i forsættelse af selve anmeldelsen også giver en ajourførende litteraturoversigt med korte omtaler af nyere bøger og artikler om sprog og køn, specielt inden for de nordiske lande. CH

Gradenwitz, Mogens: *Tekstlære*. Akademisk Forlag, København 1983. 320 s.

Den foreliggende bog er en ændret udgave af forfatterens tidligere bog, *Dansk Tekstlære* (Gyldendal 1977), omtalt i *Sprog i Norden* 1978, s. 60. Bogen er tænkt som en lærebog i faget dansk, hovedsageligt beregnet til læreruddannelsen. Indledningsvis bringer forfatteren en oversigt over fagets problemverden og en skitse til en tekstbeskrivelsesmetode. Dernæst præsenteres et analysesystem, der begynder med de mest elementære tekstegenskaber (skrift, lyd, ord) og efterhånden inddrager mere komplicerede strukturer (syntaks, semantik, stilistik, tema). Analysemetoden illustreres ved eksemplariske analyser af enkelte tekster.

Læsning af nabosprog og spørgsmålet om et muligt samarbejde mellem danskfaget og fremmedsprogenes grammatikundervisning bliver også berørt i et kort afsnit. Forfatteren kommer også ind på områder som talesproget, talehandlinger, sprogtilegnelse hos børn og sprog og socialgruppe. Bogen slutter med en alfabetisk liste over fagudtryk. CH

Hansen, Erik og Jørn Lund: Sæt Tryk På – Syntaktisk Tryk i Dansk. Danmarks Lærerhøjskoles Forskningsserie 6. Lærerforeningernes materialeudvalg, København. 1983. 105 s.

Bogen beskriver fordelingen af syntaktisk tryk i moderne dansk ved hjælp af en række regler. Fremstillingen er indrettet således at den bl.a. skulle være tilgængelig for interesserede lærere i dansk som fremmedsprog. Disponeringen følger den klassiske inddeling af ordene i ordklasser, bl.a. fordi medlemmerne af en given ordklasse ikke optræder tilfældigt fordelt på ledfunktioner i sætningen men typisk varetager bestemte opgaver af syntaktisk art og fordi ord der kan optræde i forskellige sætningsfunktioner, trykmæssigt ofte opfører sig på samme måde overalt. De forskellige typer af tryk, som fx leksikalsk tryk, syntaktisk tryk, idiomatisk tryk, relieftryk, modsætningstryk og emfatisk tryk, bliver inddraget i beskrivelsen. Redegørelsen slutter med en liste over stikord og forklaringer og med litteraturhenvisninger. CH

Humaniora 5, 1981–82. Udvalgte forskningsprojekter støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd 1981–82. Forskningssekretariatet, København 1983. 244 s.

Humaniora 5 indeholder ligesom de tidligere bind redegørelser i populær form fra forskere som har fået støtte til deres projekter fra Statens Humanistiske Forskningsråd. Af rapporterne er der især grund til at nævne følgende:

Michael Fortescue: Det vestgrønlandske sprog. (Om en beskrivelse af vestgrønlandsk syntaks og morfologi).

Jørgen Fafner: Om genrejsningen af et humanistisk grundfag. (Om studiet af retorik).

Ole Togeby: Mål og midler i modersmålsundervisningen. (Om det svar Institut for Nordisk Filologi ved Københavns Universitet gav det Centrale Uddannelsesråd (CUR)).

Bente Maegaard og Hanne Ruus: Hyppighedsundersøgelser i moderne dansk.

Humaniora 5 indeholder desuden et emneregister til Humaniora 1-5. *EB.*

Jysk Ordbog. Trykmanuskript til afsnittet *B – Bartholomæitø* og til kortbilag. Udgivet af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning, Aarhus Universitet, 1982. Distr.: Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning, Aarhus Universitet, Niels Juelsgade 84, DK-Århus N. 109 A4-s. + 39 A4-s.

Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning har udsendt trykmanuskriptet til afsnittet *B – Bartholomæitø* i *Jysk Ordbog* som en prøve på hvorledes ordbogen vil komme til at fremtræde i en mere brugervenlig form i forhold til det hidtil udgivne (se omtalerne i *Sprog i Norden* 1980, s. 140 og 1975, s. 94). Detailreglerne for redaktionen er blevet justeret på en række punkter, hvorved omfanget af ordbogen skulle blive begrænset til knap halvdelen af det hidtil planlagte, samtidig med at ordbogens artikler ved en mere overskuelig udformning skulle kunne læses forholdsvis ubesværet af ikke-filologer. Ud over de kort over et ords udbredelses-, udtale- og/eller betydningsforhold der bringes i tilknytning til den pågældende artikel, skal ordbogen indeholde et særligt afsnit med kortbilag. Et foreløbigt trykmanuskript til denne kortsamling er udsendt samtidig med trykmanuskriptet til ordbogens afsnit *B – Bartholomæitø*. Med denne præsentation af *Jysk Ordbogs* fornyede skikkelse har ordbogens redaktion ønsket at vække interesse for projektet. I tider med dårlige vilkår for arbejdet med videnskabelige ordbøger kan udspillet fra *Jysk Ordbog* måske tjene som inspiration for andre ordbogsprojekter til overvejelser om den mest hensigtsmæssige publikationsform. *EB*

Jørgensen, Bent: Dansk Stednavneleksikon. Jylland, sydlige del. Fyn med omliggende øer. Gyldendal, København 1983. 156 s.

Hermed foreligger tredje og sidste bind af denne populært anlagte alfabetiske indføring i danske stednavne. Leksikonet omfatter navnene på de fleste landsbyer og på alle større byer, købstæder m.v. og tillige navne på de fleste herregårde og slotte samt på større naturlokaliteter og farvande. Desuden er der tematiske artikler

om fx efterled og afledningsendelser, indrettet efter stednavneforholdene på de i bindet omhandlede steder. De to første er omtalt i *Sprog i Norden* 1983, s. 123. *EB*

Kisbye, Torben: Vikingerne i England – sproglige spor. Akademisk Forlag, København 1982. 145 s.

Forfatteren søger med bogen at give en samlet fremstilling af de nordiske sprogs påvirkning af engelsk. Til formålet inddrages forskningsresultater fra en række fag: historie, germansk sprogvidenskab, person- og stednavneforskning, numismatik, retshistorie, runologi osv. Bogen former sig som en kritisk gennemgang af de forskellige vidnesbyrd om vikingernes position og indflydelse i England, og forfatteren gør sig til talsmand for at den vigtigste forudsætning for at vikingernes sprog har kunnet efterlade sig stærke sproglige spor der rækker helt ind i moderne engelsk sprogs grammatik, må ses i sprogenes indbyrdes forståelighed i vikingetiden, kombineret med at et betragteligt antal mere almindelige nordisktalende mennesker sandsynligvis er indvandret i ly af erobringshærenes bosættelser. Måske har der ligefrem på et vist tidspunkt eksisteret et anglo-nordisk blandingssprog. *EB*

Kruse-Blinkenberg, Lars: Dansk Bibelsprog 1740–1842. Skrifter udgivet af Københavns Universitets Institut for Religionshistorie 6. C.A. Reitzels Forlag, København 1982. 155 s.

Afhandlingen knytter sig til forfatterens tidligere religionshistoriske arbejder om dansk bibelsprog ("Sproget i midten". Nogle bidrag til beskrivelsen af oplysningstidens danske bibelsprog, Velsigne og velsignelse – et bidrag til dansk betydningslære og senest Dansk Bibelsprog 1716–1740, omtalt i *Sprog i Norden* 1978, s. 61 f.). Udgaver af Det nye Testamente som bygger på Resens oversættelse fra 1607 (til forskel fra de bibler og udgaver af Det nye Testamente som bygger på Christian den Tredjes Bibel 1550) bliver undersøgt med henblik på det forfatteren betegner som "formændringer". I tillæg til udgaveundersøgelserne beskæftiger forfatteren sig med varierende skrivemåder for ordet "vejr" (*veir, vær* m.v.) og med skrivemåden uden -d- i præteritumsformen af *kunne, skulle* og *ville*. *CH*

Kursiv. Meddelelser fra Dansk lærerforeningen. 20. årgang, hæfte 4. Dansk lærerforening, Skov, Varde 1982. 80 s.

Hæftet indeholder bl.a. *Kurt-Elith Gadegård Kristensen*: Den strukturelle semanalyse (12 s.), der gør rede for semanalysens anvendelse i forbindelse med tekstfortolkning, og *May Schack*: Om metode og subjektivitet i forbindelse med tekstlæsning og undervisning – eller hvordan dansk lærere stikker blå i øjnene på sig selv (6 s.). *CH*

Kursiv. Meddelelser fra Dansk lærerforeningen. 21. årgang, hæfte 1. Dansk lærerforening, Skov, Varde 1983. 96 s.

Af interesse i dette nummer kan nævnes *Magda Nyberg*: Om Jøl og Pangel i Vendsyssel (2 s.), en indgående kritik af Asger Jensen og Dorthe Rud Michaelsens artikel om "Jøl og Pangel" i *Kursiv* 3/1982 (nævnt i *Sprog i Norden* 1983), og *P.M. Mitchell*: Dansk sprog blandt sojabønnerne – et tilbageblik (3 s.), om undervisning i dansk ved et amerikansk universitet. *CH*

Kursiv. Meddelelser fra Dansk lærerforeningen. 21. årgang, hæfte 2. Dansk lærerforening, Skov, Varde 1983. 96 s.

Hovedartiklen i dette hæfte er *Ole Togeby*: Hvis man havde tid – Om metoder i stileretning (25 s.). Forfatteren forsøger at etablere en tekstlingvistisk terminologi som læreren kan bruge i forbindelse med stileretning. Terminologien udspringer af en teori i hvilken tekstens funktionalitet står i centrum. Ifølge forfatterens funktionsmodel, der bygger på Habermas' "Hvad er universalpragmatik?", bør en funktionel tekst være et vederhæftigt udtryk for afsenderens intentioner og holdninger, et sandt udsagn om sagen, en relevant meddelelse til modtageren og et korrekt brug af sprogsystemet. Ved hjælp af en analyseprocedure viser forfatteren hvorledes man kan diagnosticere funktionaliteten i en tekst, bl.a. ved at fremanalysere dispositionen og tekstens samlende punkt.

Af yderligere interesse i dette nummer er *Mogens Gradenwitz*: Kasseroller, uhyrer og sommerfugle – Om omgang med grafiske modeller (14 s.), en diskussion af nogle meget anvendte modellers logiske egenskaber, udtalte forudsætninger og holdningsbærende træk. Forfatterens overvejelser munder ud i nogle teser om den rette konstruktion af grafiske modeller. *CH*

Kursiv. Meddelelser fra Dansklærerforeningen. 21. årgang, hæfte 3. Dansklærerforeningen, Skov, Varde 1983. 88 s.

Dette nummer indeholder bl.a. *Eckhard Bodenstein*: Grundtvig tog fejl – et sprogpolitisk debatoplæg (5 s.), der argumenterer imod sprogrensning som noget principielt reaktionært og for en offensiv, i stedet for restriktiv, sprogpolitik. Hæftets øvrige bidrag handler om lyrik. *CH*

Lomholt, Jørgen: Le Danois Contemporain. Akademisk Forlag, København 1982. 264 s.

Bogen er en lærebog i moderne dansk sprog for fransktalende. Den rummer to hoveddele, en fonetisk og en grammatisk. I en vis udstrækning hviler gennemgangen på et kontrastivt grundlag mellem dansk og fransk, og som et yderligere udtryk for denne hensigt er bogen forsynet med to appendikser: en liste over "falske venner" for dansk-fransk, for dansk-tysk og for dansk-engelsk, og en liste over svære danske ord. Bagest i bogen er der desuden lister over de ord der citeres i henholdsvis fonetikdelen og grammatikdelen. *EB*

Løb, Henrik: Bogstavet r – det største stoveproblem. En undersøgelse af stavefejl hos folkeskolens ældste elever – med særligt henblik på fejl, der vedrører bogstavet r. Danmarks Pædagogiske Institut 1982. Distr.: Danmarks Pædagogiske Institut, Hermodsgade 28, DK-2200 København N. 146 A4-s.

I denne undersøgelse arbejder forfatteren "ud fra en opfattelse af, at det stærkeste princip bag dansk ortografi er og bliver udtalen, og at enhver skrivendes stavning ikke kan bedømmes uafhængigt af udtalen". Undersøgelsen indgår som den femte rapport i rækken af analyser af folkeskolens afgangsprøve i 1978, jf. *Sprog i Norden* 1980, s. 143. *EB*

Møller, Bent: Møde med Skrankesproget – og testamente til en flink fyr. Dafolo Forlag, Frederikshavn 1983. 71 s.

I denne lille bog bringer forfatteren, der er ansat som sprogkonsulent ved Statens Informationstjenste, et billede af kancellisproget i Danmark, bl.a. som det kom til udtryk i de skrivelser han skulle rydde op i efter sin kones mormors død. Fremstillingen, der

også giver forslag til mere forståelige omskrivninger, er lagt humoristisk an i en ekstremt populær form. CH

Mål & Mæle. 9. årgang, nr. 1–3. Redigeret af Erik Hansen og Ole Togeby. Jul. Gjellerups Boghandel, København 1983.

Nr. 1 indeholder bl.a. *Vibeke Sandersen*: Skolestile og skriftsprogsnormen (9 s.), en undersøgelse af dialekttalende skoleelevers skriftsprog med særlig henblik på afvigelser fra rigssprogsnormen, og *Ole Togeby*: Nudansk Ordbog (7 s.), en kritisk anmeldelse, der gør opmærksom på at nudansk ikke er hvad det har været, og at en ordbog om nudansk ikke kan indrettes efter hvorledes videnskaben så ud for 100 år siden.

Af særlig interesse i nr. 2 er diskussionen omkring normstabilitet og sproglig variation mellem *Tore Kristiansen*: Stabil norm – fornuft eller dogme? (8 s.) og *Erik Hansen*: Normal stabilitet. Svar til Tore Kristiansen (3 s.), samt en artikel om forholdet mellem sprog og neurofysiologi, *Lars Henriksen*: Se Til Højre, Se Til Venstre (4 s.).

Fra nr. 3 kan fremhæves *Stig Toftgaard Andersen*: Jeg er på trapperne (10 s.), en mangesidig belysning af idiomer, og *Erik Hansen*: De overflødige pleonasmer (5 s.), en redegørelse for forskellige typer af sproglig "dobbelt konfekt" set fra en sprogrigtighedssynsvinkel – det overflødige er ikke nødvendigvis dårligt sprog, det skal bare være "accepteret i den anerkendte variant af dansk man plejer at kalde rigsmålsnormen".

Fælles for alle tre numre er den faste sprogbrevkasse Sprogligheder (ca. 4 s. i hvert). CH

NyS 13. Nydanske Studier & Almen Kommunikationsteori. Redigeret af John Edelsgaard Andersen og Lars Heltoft. Akademisk Forlag, København 1983. 110 s.

Dette nummer indeholder to større artikler samt en række anmeldelser.

Af særlig interesse blandt anmeldelserne kan nævnes *Erik Hansen*: Skrift, stavning og retstavning (1981), og den danske oversættelse af *Ulf Teleman*: Språkrätt, Ret og rimeligt (1981); begge anmeldt af Frans Gregersen, samt *Henning V. Jensen* og *Ole Togeby*: Brug sproget (1981) og *Lis Levinsen* og *Eva Uhrskov*: Ind og

ud af sproget (1981), anmeldt af Birthe-Louise Bugge og Peter Harder i fælleskab.

Den første artikel, *Mogens Pahuus*: Fænomenologisk sprogfilosofi (29 s.), bringer en introduktion til dele af den sprogfilosofiske tænkning hos den tyske filosof Hans Lipps († 1941), bl.a. som den kommer til udtryk gennem hans elev K.E. Løgstrup. I tilknytning til denne artikel har Mogens Pahuus oversat et kort stykke fra Lipps' *Die menschliche Natur* under titlen *Hans Lipps*: Sproget som organon (5 s.).

Den anden artikel, *Thore Pettersson*: Fria adverbial – Divertimento con introduzione (34 s.), former sig som en diskussion af forskellige mulige løsninger på det problem at et frit adverbial i svensk (og i dansk) i visse kontekster kan stå foran et fast adverbial i indholdsfeltet, medens dette er umuligt i andre tilfælde. Man kan fx sige "Han har lidt længe af hovedpine" men næppe "Han har lidt igår af hovedpine". Selve artiklen er skrevet på svensk (med svenske eksempler) med en kort indledning på dansk. *CH*

ROLIG-papir. Nr. 28. Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. 1983. Distr.: ROLIG, Roskilde Universitetscenter, hus 21.2, Postboks 260, DK-4000 Roskilde. 77 s.

Dette nummer i den fortsatte serie af arbejdsrapporter udsendt af lingvistgruppen ved RUC bærer titlen *Cultilingualism – papers in cultural and communicative (in)competence* og indeholder tre artikler af Robert Phillipson og Tove Skutnabb-Kangas, *Robert Phillipson*: Good learning strategies in foreign and second language learning – the case of English in Denmark (16 s.), *Tove Skutnabb-Kangas*: All children in the Nordic countries should be bilingual – why aren't they? (27 s.) og *Robert Phillipson og Tove Skutnabb-Kangas*: Intercommunicative and intercultural competence (35 s.). Med begrebet "cultilingualism" foreslår forfatterne muligheden for en integreret teori omfattende både de kulturelle og de sproglige komponenter i sprogindlæringen. De to førstnævnte artikler baserer sig på forfatternes foredrag ved The Second International Conference on Minority Languages, som Nordisk Sprogsekretariat arrangerede i Åbo juni 1983. *CH*

SAML. Skrifter om Anvendt og Matematisk Lingvistik. Nr. 10. Redigeret af Bente Maegaard og Henning Spang-Hanssen. Udgivet af Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1983. 162 A4-s. Distr.: SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, DK-2300 København S.

Af særlig interesse i det foreliggende nummer er følgende artikler:

Ole Ravnholt: Sprog og erfaring. En diskussion af tre teorier om den sproglige udvikling (33 s.). I artiklen forsøger forfatteren at bidrage, på basis af erfaringer fra et projekt om "Sproglig udvikling og erfaringsdannelse i børnehaven", til udviklingen af en teori om den sproglige udvikling, der ikke ensidigt sætter denne i forhold til kognitionen, men også til andre sider af barnets udvikling, primært den affektive og sociale udvikling. De tre teoretiske retninger som forsøget bygger på er Alfred Lorenzers kritiske socialisationsteori, Jerome Bruners diskussion inden for den kognitive psykologi af barnets overgang fra den førsproglige kommunikation til det tidlige sprog og Jenny Cook-Gumperz' teser omkring sprogets normative og sociale aspekter. Artiklen slutter med en fyldig bibliografi.

Henning Spang-Hanssen: Fagsprog og almensprog (16 s.). Artiklen er i alt væsentlig identisk med et foredrag holdt for tilhørere med forskellig faglig baggrund og knytter sig bl.a. til forfatterens bidrag om "Kommunikation og fagsprog" i Sprog i Norden 1983.

De øvrige artikler er *Kirsten Larsen:* Pigerne er der ingen problemer med – nogle overvejelser og resultater fra Projekt "Piger og drenge i skolen" (22 s.), *Jesper Hermann:* Nogle overvejelser om den ny informationsteknologi og sprog (6 s.), *Torkil Clesen:* Emnesøgning i online alderen. Multi-dimensional klassifikation med kvantitative facetter (18 s.) og *Jens Erlandsen:* En introduktion til parsing og parseren GESA (57 s.). Bindet slutter med en indholdsfortegnelse for samtlige tidligere publicerede numre af SAML. CH

Sandersen, Vibeke: Skolestile og skriftsprogsnormen. En undersøgelse af udvalgte stile fra 9. klasse og 4. klasse. Danmarks Lærerhøjskole, København 1983. 112 A4-s. Distr.: Danmarks Lærerhøjskole, Institut for dansk sprog og litteratur, Emdrupvej 54, DK-2400 København NV.

Den foreliggende undersøgelse bygger videre på resultaterne af et forskningsprojekt der beskæftiger sig med dialektens status i skolesproget hos elever i Hirtshals Kommune, en undersøgelse gennemført af medarbejdere ved Danmarks Lærerhøjskoles Institut for dansk sprog og litteratur, Aalborg Universitetscenter og Institut for Dansk Dialektforskning ved Københavns Universitet. Se iøvrigt Jørn Lunds omtale af Hirtshalsprojektet i nærværende bind, s. 28–33.

Formålet med Vibeke Sandersens undersøgelse er dels at kortlægge afvigelser fra en temmelig strikte og konservativ skriftsprogsgnorm, dels at forsøge at afgøre om visse afvigelser kunne antages at have deres baggrund i dialekten på stedet eller i jysk i almindelighed. Fejltyperne bliver analyseret og klassificeret ud fra et nuanceret beskrivelsesapparat og derefter samlet i større overordnede kategorier som stavning, bøjning og syntaks. Resultaterne gengives i en registrant med efterfølgende kommentar. Afvigelsernes mulige dialektale proveniens bliver undersøgt ved hjælp af kontrolgrupper fra København, og resultaterne bliver kategoriseret i tre grupper, ”måske. sikre og mulige” dialektræk, igen ud fra et nuanceret beskrivelsesapparat (fx fejlårsag i jysk apokope, dialektale bøjningsendelser o. lign.).

En redegørelse for de vigtigste resultater af Vibeke Sandersens undersøgelse findes i populær form i *Mål & Mæle*, 9. årgang, nr. 1, 1983. *CH*

Skolen og dialekten. Redigeret af Hirtshals Kommune, Elisabeth Hansen og Jørn Lund. Dafolo Forlag, Frederikshavn 1983. 69 s.

Hæftet består af populære præsentationer af en række delprojekter udført i Hirtshals Kommune i et samarbejde mellem forskere, pædagoger og kommunalpolitikere. Se iøvrigt Jørn Lunds omtale af Hirtshalsprojektet i nærværende bind, s. 28–33.

Af særlig interesse er *Jørn Lund*: Dialekten viger, men egnspræget består (4 s.), et forsøg på at fastslå hvor langt udviklingen er nået med hensyn til dialektens overraskende stærke tilbage-
trængning i skolen, *Magda Nyberg* og *Mogens Baumann Larsen*: Elevsproget (5 s.), en undersøgelse af børnenes egen oplevelse af den sproglige variation der findes i området, og *Lene Møller*: Udtale og læseudvikling (9 s.), et forsøg på at besvare spørgsmålet om

der er særlige hensyn læreren skal tage når hun skal lære et barn der ikke har en rigsmålsnær udtale, at læse, og om det dialekttalende barn har større vanskeligheder at overvinde end dets rigsmålstalende sidekammerat. *CH*

Skolen, Samfundet og Dialekten. Redigeret af Elisabeth Hansen og Jørn Lund. Dafolo Forlag, Frederikshavn. 1983. 367 s.

Denne bog, der indeholder 11 afhandlinger om elevers, læreres og forældres sprog og sprogsyn, belyst ud fra undersøgelser af forholdet mellem skole og dialekt i Hirtshals Kommune, bringer hovedresultaterne fra Hirtshalsprojektet (Se Jørn Lunds omtale af projektet i nærværende bind, s. 00–00).

I et forord gør Ole Albæk og Jørn Lund rede for undersøgelsens baggrund og forløb, og dernæst præsenteres kommunens forskellige skoler. Af særlig interesse blandt artiklerne er *Magda Nyberg* og *Mogens Baumann Larsen*: Elevernes opfattelse af eget sprog (44 s.), der ved hjælp af spørgeskemaundersøgelser forsøger at få et indtryk af hvorledes den sproglige virkelighed tager sig ud oplevet gennem elevernes egen vurdering af deres situation. Forfatterne gør bl. a. rede for hvilke forskelle der er på svar fra piger og drenge, yngre og ældre elever og fra by- og landskoler.

Blandt bogens øvrige bidrag kan nævnes *Vibeke Sandersen*: Skriftsprog og dialekt (40 s.), en undersøgelse af afgivelser fra skriftsprogsnormen og mulige årsager i vendelbomål eller jysk for visse af disse afvigelser, *Lene Møller*: Udtale og læseudvikling (40 s.), et forsøg på at besvare spørgsmålet om hvordan læseindlæringen er påvirket af et dialektpræg hos begynderlærerne, og *Jørn Lund*: Dix – et middel til måling af regional variation (23 s.), et forsøg på at skabe et overblik over Hirtshalselevernes sprog i skolen med særligt henblik på graden af udtalemæssigt lokalpræg bl. a. ved hjælp af en målemetode der registrerer forekomsten af bestemte udvalgte dialekttræk. *CH*

SOM. Sprog og Mennesker. Udgivet af Institut for Lingvistik, Aarhus Universitet.

SOM er en ret ny publikationsserie om sprog i forskellige kulturelle sammenhænge. Af de hidtil udsendte numre er der grund til at nævne:

Henrik Holmboe (red.): Nordisk forskersymposium om data-
matunderstøttet leksiografi, august 1982. SOM 3, 1983. 156 s.
Nummeret indeholder de forberedte indlæg fra symposiet, de fles-
te affattet på engelsk.

Ingeborg Andersen og Henrik Holmboe: Konkordans over de
danske runeindskrifter. Transskription. SOM 5, 1983. 234 s. *EB*

SPRINT. Sproginstitutternes Tidsskrift. 1983, nr. 1-2. Udgivet af
Handelshøjskolen i København. Hvert nummer er på 52 s. Distr.:
SPRINT, Handelshøjskolen i København, Fabrikvej 7, DK-2000
København F.

Tidsskriftet bringer fortsat et bredt udvalg af artikler om frem-
med sproglige og dansksproglige spørgsmål. Af indholdet i de to
numre kan nævnes *Dorrit Faber:* Kollo-hva'-for-noget? om be-
grebet kollokation og dets betydning for oversættelsesarbejde (nr.
2) og *Lars Henriksen:* Sprogets krop om ændringer i fordelingen
af hoved- og bitryk (nr. 2). *EB*

Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 1. årgang, nr.
1-3. Redigeret af Niels Alsted. Møns Bogtrykkeri, Stege 1983.

Med disse små hæfter (hvert nr. fylder 12 s.) har Danmarks
Modersmål-Selskabet fået et medlemsblad, og derved endnu en
mulighed for at gøre sin indflydelse på den sproglige udvikling i
Danmark gældende. Bladet indeholder små artikler, korte an-
meldelser og oplysninger vedrørende selskabets virke i alminde-
lighed.

Hovedbidraget i nr. 1 er *Arne J. Hermann:* Faget dansk skal
styrkes på alle niveauer (3 s.), et referat af selskabets appel til
undervisningsministeren om en opprioritering af bl.a. færdigheds-
dimensionen, klassisk litteraturlæsning og nabosprogsundervis-
ning i den nye formålsformulering og undervisningsvejledning
for faget dansk som nu er under udarbejdelse i ministeriet.

Af indholdet i nr. 2 kan nævnes *H.A. Koefoed:* Om sproglige og
andre normer (2 s.), med eksempler på hvordan den sproglige ud-
vikling følger ændringerne i samfundsstrukturen, og *Arne J. Her-
mann:* På vej mod en ny sproglig fattigdom? (3 s.), en anmeldelse
af Jørn Lund: Sprog og Sprogbrug i dag (1982) tolket som en "al-
vorlig advarsel". Dette nr. indeholder også en liste over foredrags-

holdere med tilknytning til Modersmål-Selskabet, ialt 37 med tilbud om ca. 88 forskellige foredragstitler.

Nr. 3 indeholder bl.a. *Erik Kjersgaard*: Sproglige iagttagelser og erfaringer omkring TV (4 s.), den centrale del af forfatterens tale ved modtagelsen af Modersmål-Prisen 1983, og *Peter Jerndorff-Jessen*: Sprogligt ukrudt (3 s.), en opremsning af forskellige forfatteren "uacceptable" resultater af den sproglige udvikling omtalt af H.A. Koefoed i forrige nr. *CH*

Vilkår for ordbogsarbejde i Danmark. Betænkning afgivet af det af Ministeriet for Kulturelle anliggender nedsatte ordbogsudvalg. Betænkning nr. 967. Rigsarkivet, København 1982. 148 s.

Ordbogsudvalget, der blev nedsat i 1977, har haft til opgave at komme med forslag til koordinering og prioritering af igangværende eller planlagte ordbogsprojekter i Danmark, og at overveje og komme med forslag til projekternes finansiering.

Udvalget har bl.a. overvejet om det ville være hensigtsmæssigt at oprette et centralt leksikografisk institut, delvis svarende til Norsk leksikografisk institutt, men afviser tanken, bl.a. på grund af den store faglige spredning af de danske ordbogsprojekter, og fordi en samling i et enkelt institut vil rumme risiko for at hæmme ordbogsinitiativer og bremse fornyelser. I stedet anbefaler udvalget at der nedsættes et "ordbogsråd". Om et sådant ordbogsråds kompetence og organisation er udvalgets medlemmer dog ikke enige. To af udvalgets medlemmer foreslår at rådet tillægges en egentlig styringsfunktion af alle offentligt støttede ordbogsarbejder, mens de øvrige fire medlemmer foreslår et ordbogsråd med udelukkende rådgivende funktion.

Betænkningen er naturligvis af den største interesse for alle med tilknytning til ordbogsprojekter i Danmark. Af interesse for en bredere kreds er dog også oversigterne over de enkelte ordbogsprojekter samt især kapitel 2, *Poul Lindegård Hjorth*: Danske ordbøgers historie (28 s.; om rigssprogsordbøger, historiske ordbøger og dialektordbøger).

Bortset fra en bemærkning om at der er indkommet oplysninger om internordiske ordbøger fra Dansk Sprognævn, beskæftiger betænkningen sig ikke med internordiske ordbøger. *EB*

FINLAND

Av Charlotte von Herten (CvH) och Mikael Reuter (MR)

Engman, Max och Henrik Stenius (red.): Svenskt i Finland 1, studier i språk och nationalitet efter 1980. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Nr 511. Helsingfors 1983. 300 s.

En serie uppsatser som belyser svenskans och den svenska befolkningens historia i Finland. Den gemensamma nämnaren är idéhistoria, men infallsvinklarna varierar. Bland författarna finns historiker (Seppo Hentilä, Osmo Jussila, Matti Klinge, Olof Mustelin, Henrik Stenius), statsvetare (Göran von Bonsdorff, Sven Lindman, Jan Sundberg), litteraturhistoriker (Sven Willner, Clas Zilliacus), en sociolog (Erik Allardt), en jurist (Tore Modeen), en filolog (Bengt Loman), en kyrkohistoriker (Gustav Björkstrand) och en etnolog (Bo Lönnqvist).

Uppsatserna tar fasta på händelseförlopp och processer under 1800- och 1900-talen och en mängd teman av central betydelse för den finlandssvenska identiteten diskuteras.

Av speciellt intresse för språkvården är bl.a. "Perspektiv på Bergroth" av Bengt Loman. Uppsatserna fäster uppmärksamheten vid språkliga problem och den stora osäkerhet som förelåg när man i början av detta sekel skulle utforma de svenska språknormerna i Finland. *CvH*

Folkmålsstudier 28. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, Åbo 1983. (Numret redigerat av Peter Slotte). 212 s.

Boken är en rapport från Andra nordiska dialektologkonferensen i Vasa 1982. Artiklarna återger föredrag och forskningsrapporter presenterade vid konferensen. Föredragen är grupperade kring tre teman: Källor och källkritik inom dialektforskningen, Bandning och transkription samt Dialekten i dagens samhälle. Följande artiklar anknyter till språkvårdsproblematiken: Jan Terje Faarlund, Regionale syntaktiska drag og deira plass i standardmåla, Sven O Hultgren, Barns bruk av och attityder till dialekt och riksspråk, Andreas Bjørkum, Fyrsteopplæring i grunnskulen nær innåt målføret og Viking Brunell, Dialekt og skola i Svensk-finland. *CvH*

Sorvali, Irma: Översättandets teori och praktik. Gaudeamus, Helsingfors 1983. 118 s.

Boken bygger på föreläsningar om översättning och översättningsteori inom ämnet nordiska språk. Den är i första hand avsedd som en introduktion till översättningsteorin och en presentation av några översättningsteoretiker och deras arbeten, men innehåller även synpunkter på det praktiska översättningsarbetet. Efter en historisk översikt med ett särskilt avsnitt om översättning till och från svenska presenterar författaren vissa översättningsteoretiska inriktningar (filologisk, lingvistisk och sociolingvistisk) och olika företrädare för dem. Därefter går hon igenom några översättningsteoretiska grundbegrepp som översättningsprocessen och dess olika faser, översättningarnas ekvivalens och frågan om översättbarhet. Likaså behandlas kraven på översättare och olika synpunkter på översättningskritik. Ett särskilt avsnitt tar upp översättning av poesi, och det kompletteras med tre intervjuer med författare som dels själva verkat som översättare, dels fått sina verk översatta. Boken avslutas med ett kort kapitel om maskinöversättning. *MR*

Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman 7.8.1983, red. av Erik Andersson, Mirja Saari och Peter Slotte. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 85, Åbo 1983. 371 s.

Festskriften till Bengt Loman är ett omfattande verk som omspänner ett brett språkvetenskapligt fält från runristningar och dialektala redskapstermer till svordomar, sammanträdesspråk och bibelöversättningar.

Boken är indelad i fem temaområden. Under rubriken Ord i bruk diskuterar Sture Allén de olika betydelserna hos verbet *andas*, Christer Hummelstedt skriver om två nykomlingar i SAOL, nämligen vinkla, vinkling och blaj, blaja, och Björn Pettersson behandlar genusvalet i de svenska ord på -itet som i motsats till det stora flertalet är neutrer (universitet, amiralitet, generalitet). Avsnittet Historiska perspektiv innehåller bland annat tre artiklar som gäller bibelöversättning: Ulf Teleman och Kaj Wikström skriver om 1981 års översättning av Nya Testamentet och Carl-Eric Thors om 1816 års översättning. Teleman går i sin artikel igenom

debatten kring den nya översättningen och konkretiserar de svårigheter som översättarna haft att brottas med då det gällt att träffa avgöranden i stil- och ordvalsfrågor. Artikeln utmynnar i att det är omöjligt att på rent språkvetenskapliga grunder ta objektiv ställning till hurdant språket i en modern bibelöversättning bör vara. Under samma huvudtema ingår också en artikel av Gun Widmark om uppkomsten och utvecklingen av det s.k. "feminina" sje-ljudet i svenskan, som enligt författaren uppenbarligen är ett resultat av fransk inflytande, eventuellt via återgivning av tonande sje-ljud i franskan.

Under temarubriken Finlandssvenska synvinklar ingår framför allt två artiklar som förtjänar nämnas i detta sammanhang. Kristina Nikula beskriver språkbruket vid kommunfullmäktiges sammanträden i den utpräglat homogena och dialektalande kommunen Närpes i södra Österbotten. Den allmänna regeln är att talarna använder regionalt färgat riksspråk, men vissa inslag av dialekt förekommer i specifika situationer. Barbro Wiik och Jan-Ola Östman diskuterar i sin artikel Skriftspråk och identitet de problem som förekommer i anslutning till skriftlig dialektåtergivning och behandlar faktorer som bör beaktas vid skapandet av ett ändamålsenligt skriftsystem för språk som inte tidigare nedskrivits i större utsträckning.

Avsnittet Språk i användning innehåller sex artiklar: Lars-Gunnar Andersson, Om att lägga bort titlarna med svordomar, Karin Holstius, Varumärkesnamn i internationellt och socialt perspektiv, Christer Laurén, Termtäthet och -längd, Bengt Nordberg, Min språkliga vardag, Leif Nyholm, Det klasscenterade språket och Mats Thelander, På tal om språk. Thelander visar i den sistnämnda artikeln att talspråksforskaren inte behöver vara rädd för att i sina intervjuer öppet tala om språkliga frågor i stället för att låtsas fråga ut den intervjuade om något som inte alls berör språket.

Det sista avsnittet i boken gäller grammatiska gränsdragningar, och innehåller följande artiklar: Erik Andersson, Om gränsen mellan substantiv och nominalfras, Nils Erik Enkvist, En not över multipla kriterier för korrelatbestämning, Mirja Saari, Avgränsningen av interjektionsmakrosyntagmer samt Marketta Sundman, Svenska modalverb – ett kontinuum från hjälpverb till huvudverb? Bo-

ken avslutas med en bibliografi över Bengt Lomans tryckta skrifter 1943–1983. *MR*

NORGE

Av Oddrun Grønvik (OG), Aagot Landfald (AaL) og Ståle Løland (SL)

Anmarkrud, Marit (red.): Grunnleggende lese- og skriveopplæring. Landslaget for norskundervisning/Cappelen 1983. 153 s.

Artiklene i boka presenterer og drøfter de prinsippene for lese- og skriveopplæring som brukes i Norge i dag. De gir også metodisk veiledning om hvordan en kan arbeide med barn som skal lære å lese. De fleste artiklene behandler lese- og skriveopplæring på dialekt på grunnlag av ny erfaring og forskning på området. *SL*

Asheim, Olav, Kolbein Brede, Bjørn Thommessen: Språk og argumentasjon. Gyldendal Norsk Forlag 1983. 159 s.

Boka dekker pensum i språk og argumentasjonsteori til examen philosophicum (forberedende prøve) ved Universitetet i Oslo. Men den kan også leses med utbytte av andre som er interessert i språket som uttrykk for tanker og meninger. Boka innledes med en kort innføring i generell språketeori. Den tar så opp emner som språklig uklarhet og flertydighet og går nærmere inn på hvordan slike feilkilder kan unngås med tolking, presisering og definering. Særlig avsnittet om definering bør ha interesse for terminologer og ordbokforfattere. Til slutt behandler forfatterne argumentasjon og saklighetslære. *SL*

Bevingede ord, 2. utg. Ved Snorre Evensberget og Dag Gundersen. Kunnskapsforlaget 1983. 1002 s.

Den nye utgaven av *Bevingede ord* (den første utgaven kom i 1967) er revidert og utvidet. Boken har omkring 12 000 oppslagsord, mens den første utgaven hadde omkring 8 000. Her er kommet med munnhell som er blitt kjent i Norge forholdsvis nylig, som "djupt såra og vonbroten" (Bondevik 1971), "det var da det – og itte nå" (hedmarksuttrykk brukt som tittel på Alf Prøysens memoarbok fra 1971), og ny ord som *jetsett* og *enarmet banditt*. Boken er utrolig innholdsrik og en gullgrube for den som leter etter bakgrunnen for talemåter, billedlige uttrykk og sitater. Språkformen i forklaringer og ellers er mønstergyldig og i samsvar med gjeldende

bokmålsrettskrivning. Oversatte sitater er gjengitt i moderne rettskrivning, men sitater fra eldre norsk litteratur er gjengitt i sin originale språkform. Bibelsitater er ofte gjengitt i to former, både den gamle og kjente, og den formen som er brukt i siste bibeloversettelse. Boken har en fyldig litteraturliste, der en får oversikt over det meste av tilsvarende bøker fra gammel og ny tid. *AaL*

Bugge, Bjørn og Anne Synnøve Jørstad: Kunsten å skrive. Tanum-Norli 1983. 204 s.

Dette er en studie- og arbeidsbok i norsk språkbruk og litteraturkunnskap for den videregående skolen. Den forholdsvis grundige behandlingen av emner som kommunikasjon, språklige virkemidler, argumentasjon, tekstanalyse og annet gjør at boka også har mer allmenn interesse. *SL*

Dahl, Ingeborg Nandrup: Ut med språket 2. Gyldendal Norsk Forlag 1983. 232 s.

Boka er beregnet på den videregående skolen og tar blant annet opp emner som kommunikasjon, ordklassene, språklige virkemidler og litterære genrer. Framstillingen er levende med mange gode illustrasjoner, så også andre enn elever i den videregående skolen kan ha utbytte av å lese boka. *SL*

Fossestøl, Bernt: Bindingsverket i tekster. Universitetsforlaget 1983. 194 s.

I denne boka har Bernt Fossestøl samla sju artiklar om tekstlingvistiske emne som han har skrive i det siste tiåret. Fossestøl har vore særleg oppteken av bindingsverket i litterære tekstar, og i fleire av artiklane drøftar han spørsmålet om det finst normer for setningsbyggnaden som berre gjeld for diktning i bunden form. Han taler om eit eige *språk* til diktning, men rettskriving og bøyingsystem er sjølvstøtt ikkje med i språkomgrepet her. Det spørst om det ikkje hadde vore klarare – og rettare – å tala om dikterisk *språkbruk*. Andre større artiklar tek for seg spørsmålet om koding og avkoding av språkleg informasjon og om nye synsmåtar i tekstlingvistikken. Fleire av artiklane må vel helst reknast som oppsummeringar av den informasjonen Fossestøl held for vesentleg om emnet. Dei ordnar eit svært stoff, og viser rikeleg til annan

litteratur. Tekstlingvistikken ligg fagleg nær opp til visse retningar innanfor filosofi og psykologi, og dette stoffet blir drege inn. Det same gjeld nyare nevrofysiologisk forskning om språkfunksjonane i hjernen. Artikkelsamlinga gjev allsidig innføring i interessefeltet for tekstlingvistikken, og er rimeleg lettlesen for eit såpass nytt, tverfagleg og internasjonalt fagområde. *OG*

Fra ord til navn. Språklig navnegransking. En artikkelsamling ved Mattias Tveitane. Universitetsforlaget 1983. 150 s.

Boka inneholder en del metodisk viktige artikler om språklig gransking av nordiske (først og fremst norske) navn. De fleste artiklene dreier seg om gamle naturnavn: navn på elver, innsjøer, fjorder, øyer eller halvøyner – og om forholdet mellom slike navn og yngre bosettningsnavn: navn på gårder, bygder eller byer. Artiklene henvender seg i første rekke til fagfolk, men enkelte har også mer allmenn interesse, f.eks. Marius Hægstad og Halvdan Kohts artikler om navnet Oslo. *SL*

Gramstad, Sigve og Kåre Lilleholt: Lov om målbruk i offentlig teneste med kommentarer. Universitetsforlaget 1983. 118 s.

Våren 1980 fekk Noreg ei ny lov om målbruk i offentlig teneste, til avløyning for den første lova frå 1930. Kommentirutgåva av den nye lova, som låg føre hausten 1983, er vel først og fremst tenkt som informasjon til offentlig tilsette, som har plikt til å følgja og forstå reglane i lova (i ulikt omfang). Men boka gjev også ei grei innføring i korleis ei stode med to offisielle mål i eit land kan administrerast, og kva som er bakgrunnen for at ei slik lov trengst i Noreg. Ho har derfor krav på allmenn interesse frå språkinteresserte. Gramstad og Lilleholt har skrive ei stutt innleiing om bokmål og nynorsk i offentlig teneste, og så kommentert kvar føresegn utførleg, både i sjølve lova og i forskriftene. Fordelinga av bokmål og nynorsk i offentlig teneste – særleg statstenesta – er omstridde spørsmål, og tvingar fram kompromissløyningar i reglane og varsemd i ordlegging og lovbruk. Hovudprinsippet er likevel klart – høgare nivå i statstenesta må retta seg etter målval på lågare nivå. Det gjeld både einskildpersonar og administrative einingar. Ein allmenn regel er også at det offentlege må godta og retta seg etter målvalet til private. Dette er prinsipp som er framheva gong på

gong i kommentarane. Her vil ein også finna svar på ei mengd detaljspørsmål – t.d. retningslinjer for namn på offentlege institusjonar, reglar for målbruk i informasjonstilfang, kva som eigentleg skal reknast som statsinstitusjonar og kva som ikkje er det. *OG*

Gundersen, Dag: Siste nytt i språket. Samtiden nr. 1 1984, s. 11–17.

Artikkelen behandlar typiske sider ved det språket vi finner i avisene. Forfatteren påviser blant annet et avisspråket stort sett er lettere tilgjengelig enn annan sakprosa, og han hevder at denne forskjellen i gjennomsnitt har blitt større enn før. Han kommer også inn på avisspråkets påvirkning på allmennspråket, for eksempel når det gjelder moteord og engelsk-amerikanske lånord. En interessant side ved påvirkningen er at det ser ut til at avstanden mellom bokmål og nynorsk gradvis minker ved at nøkkelordene i nyheter, samfunnsdebatt osv. svært ofte er like i begge målformene. *SL*

Hallaråker, Peter: Norwegian: Nynorsk – An introduction for foreign students. Universitetsforlaget 1983. 246 s.

Dette er en lærebok i nynorsk beregnet på engelsk-språklige studenter. Hallaråker arbeidet med boken i 1978/79 da han var gjesteprofessor i norsk ved the University of Wisconsin. I innledningen redegjør forfatteren for språksituasjonen i Norge i dag og gir en kort oversikt over den historiske utviklingen av nynorsk. Forfatteren drøfter ikke om det eksisterer et standard nynorsk tale-mål; han synes å ta det for gitt at det eksisterer. Han understreker at det fins mange varianter av talt nynorsk, fra "regionale standarder" til en nasjonal standard. I læreboken vil han begrense seg til den nasjonale standarden, sier han. Den nynorsken som presenteres, er i samsvar med læreboknormalen for nynorsk, dvs. den enge-re delen av offisiell rettskrivning som er påbudt brukt i skolens lærebøker.

Også innenfor læreboknormalen er det en viss valgfrihet, og det er interessant å se hvilke valg forfatteren har gjort. Han holder seg til en tradisjonell nynorsk innenfor læreboknormalen, f.eks. a-infinitiv, former som *skule*, å *koma*, *kjøt*. Den uttalen som oppgis, viser en vestlandspreget variant, noe som kan synes rimelig, siden Vestlandet er kjerneområdet for nynorsk.

Boken er inndelt i 21 leksjoner, som hver har fire deler: en dialog, et grammatikkavsnitt, et avsnitt om uttale og ortografi, et lesestykke. Til slutt kommer en alfabetisk ordliste på ca. 40 sider og en systematisk emneliste.

De engelsktalende som måtte trenge en lærebok i nynorsk, har fått en god hjelp i denne boken, med et gjennomarbeidet pedagogisk opplegg. Dialogene og tekstene gir innblikk i dagliglivet i Norge, i samfunns- og kulturliv. *AaL*

Hansen, Eskil: Avbrutte setninger i talemål. Skrift nr. 9 i Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS). Novus Forlag 1983. 28 s.

Avbrutte eller ufullførte setninger er den vanligste syntaktiske uregelmessighet i spontan tale. Av TAUS-materialets ca. 18 640 helsetninger og hel-setningsemner er 11,5 % avbrutte. Undersøkelsen viser at mange avbrudd kan være betydningsbærende på linje med fullstendige setningssyntagmer. *AaL*

Hanssen, Eskil og Kjell Ivar Vannebo (red.): Språk i variasjon. Fem studier i språksosiologi. Novus forlag 1983. 136 s.

De fem artiklene i boka bygger alle på tidligere hovedfagsavhandlinger ved Institutt for nordiske språk og litteratur ved Universitetet i Oslo. Elisabeth Selj skriver om "Noen språksosiologiske trekk ved talemålet i et bygdesenter" (Hov, 12 mil nord for Oslo), Eva Maagerø om "Nøtterøy-målet – riksmål med noen slengår og litt sleiv", Bjørn Oscar Hoftvedt om "Noen trekk ved formell og uformell språkbruk i Oslo-mål" og Tor Arnljot Reine om "Ei sosiolingvistisk undersøkning av leddsetningsfrekvens hos Osloinformanter". I artikkelen "Talesmålsinnslag i skriftspråk – resultat frå eit samarbeidsprosjekt" setter Anders Bjørnstad, Jenny Bjørn og Liv Klevstrand søkelyset på skriftopplæringen i skolen, særlig når det gjelder forholdet mellom talemål og skriftmål. De drøfter også begrepet språklig norm og hvordan normen virker. *SL*

Harder, Hohwy, Snitker, Uhrskov, Kulbrandstad: Tverrspråklig grammatikk. Gyldendal Norsk Forlag 1982. 138 s.

Boken bygger på en tilsvarende dansk bok av Harder, Hohwy, Snitker og Uhrskov, og på Helle Wegeners spanske øvelseshefte til den danske utgaven. (Den danske utgaven er omtalt i *Språk i Nor-*

den 1979, s. 102). Lars Anders Kulbrandstad har tilrettelagt boken for norske forhold. Boken er tenkt brukt i den videregående skolen ved samarbeid mellom norsk- og fremmedspråklærerne. Det er ikke en vanlig lærebok som tar sikte på å dekke pensumkrav i et bestemt fag. Den gir et grunnlag i grammatikk, med utgangspunkt i nyere lingvistiske metoder. Grammatikken forklares med norske eksempler. I et kommentaravsnitt forklares tilsvarende grammatiske emner i engelsk, tysk, fransk og spansk. Hvert kapittel avsluttes med et rikholdig utvalg av øvelser, både på norsk og på de andre fire språkene. Boken består av seks kapitler, og den går fra de større til de mindre enhetene: setningsbygning, setningsledd, oppbygning av setningsledd, om transformasjoner, ordenes funksjon og oppbygging og til slutt et kapittel om grammatiske kategorier. I forordet sies det at et av siktemålene med boken er å gi elevene elementært kjennskap til grammatiske begreper og termer og en metode for grammatisk analyse. Så rent elementær er allikevel ikke denne boken, hvis en sammenligner med vanlige skolegrammatikker. Den gir et grunnlag i allmenn lingvistikk som går ut over det som er vanlig i lærebøker. Den teoretiske fremstillingen i boken er meget klar og enkel. Morsomme og illustrerende tegninger liver opp og konkretiserer. *AaL*

Humanistiske data. Tidsskrift utgitt av NAVFs EDB-senter for humanistisk forskning. Nr. 1-3, 1983.

Artikler med språklige emner: nr. 1: *Anne Hvenekilde og Anne Golden: "Lærebokspråk analysert ved hjelp av edb", Håvard Hjulstad: "Edb og ordbøker", "Automatisk analyse av norsk"* (intervju med forsker Per-Kristian Halvorsen), nr. 3: *Aagot Landfald: "Edb og språknormering". SL*

Johnsen, Egil Børre, Sone Kleivane og Bjørn Elling Solheim: Ord og emne. Aschehoug 1983. 145 s.

Boka er et studie- og oppgavehefte i norsk språk og litteratur for elever i den videregående skolen. Men avsnittene om kommunikasjon og språk, massemedienes rolle, argumentasjons- og tekstanalyse kan også ha interesse utenfor skolen. *SL*

Landslaget for norskundervisning: Morsmålsundervisning i mediesamfunnet. 109 s.

Skriftet inneholder de fleste foredragene som ble holdt på en konferanse på Hardanger Folkehøgskole 10.–13. august 1982. Av særlig interesse for språkfolk er Birgitte Tuftes artikkel "Hvad ved vi om hvilke konsekvenser et liv blandt de nye medier får for børns og unges sprogudvikling og kulturelle identitet?" *SL*

Lawvhjell, Arne (red.): Heit strid om nynorsk. Dokument og meningar 1980-83. Nous Forlag 1983. 120 s.

I 1981 sette Norsk språkråd ned ei nemnd med professor Kjell Venås som formann som fekk i oppgåve å gje ei heilskapsvurdering av ordtilfanget i nynorsk, og eventuelt koma med framlegg om endringar i rammene for ordtilfanget for normert nynorsk. Arbeidet i nemnda førte fram til to dokument, ei fleirtalstilråding og ein dissens, som i sin tur gav opphav til kvass diskusjon mellom nynorskfolk i alle fora der slikt folk møtest. I denne boka er dei viktigaste dokumenta samla: fleirtalstilrådinga, dissensen (ved Magne Rommetveit), og debattinnlegg som kom fram til våren 1983.

Boka vart altså utgjeven før sjølve saka vart lagd fram til avgjerd i Norsk språkråd (det skjedde på årsmøtet 1984). I sentrum for usemja stod dei avleidde orda som populært blir kalla an-be-het-else-orda, som til dels har vore lite brukte i tradisjonell nynorsk, og som av mange blir oppfatta som framande for nynorsken. Denne usemja fekk raskt eit språkpolitisk perspektiv: Skulle ein halda oppe den tradisjonelle, etter måten strenge purismen i ordtilfanget og slik ha klar front mot bokmål, eller skulle ein ta dei inn ettersom dei trass alt er vanlege talemålsord? Og kva følgjer ville kvart av alternativa få for utbreiinga av nynorsk? Dette er sentrale spørsmål som ikkje er avgjorde med dette ordskitet. *OG*

Martinsen, Osvald, Asbjørn Lind og Frederik Raastad: Fra rune til slang. J.W. Cappelens Forlag 1983. 199 s.

Boka er skrevet som lærebok i morsmålskunnskap for den videregående skolen, men den passer også godt for andre som ønsker en innføring i norske og nordiske språkforhold. Som tittelen antyder, behandler boka en rekke emner: sosiolekter, dialekter,

språkhistorie, norrønt, islandsk, andre nordiske språk, språklige minoriteter og navn (stedsnavn og personnavn). Det er tatt med målføreprøver og tekster på norrønt, nyislandsk og de andre nordiske språkene, og disse prøvene er talt inn på bånd. Det språkhistoriske avsnittet legger særlig vekt på utviklingen etter 1830, og belyser den politiske siden av den norske språkstriden. Fra et nordisk synspunkt er det gledelig å se den forholdsvis brede plassen de andre nordiske språkene har fått i boka. Et eget avsnitt behandler språklig kontakt og samarbeid i Norden. Her gir forfatterne eksempler på likheter og ulikheter mellom språkene og trekker fram enkelte "lumske" ord i dansk, norsk og svensk. Boka er utstyrt med mange gode illustrasjoner og oppklarende margtekster. *SL*

Mørk, Vidar: Hjartespåk og skriftmål. Det Norske Samlaget 1983. 214 s.

Bokens undertittel er *Kvantifisering av talemålsgrunnlaget for verb- og substantiv-endingane i bokmål og nynorsk pr. 1975*. Konklusjonene i boken har vært brukt som innlegg i språkdebatten, og da som argumenter for at flere nordmenn burde bruke nynorsk. Ved å sammenligne visse talemålsformer over hele Norge med et gjennomsnitt av hovedformer i bokmål og nynorsk kommer forfatteren frem til at 38 % av befolkningen har et "hjartespåk" som ligger nærmest bokmål, mens ca. 61 % ligger nærmest nynorsk. Ordet "hjartespåk" er definert slik: "Hjartespåket åt ein person er det talemålssystemet som dominerte i det språkmiljøet personen levde i da han var 16 år." Mørk bygger altså ikke på den faktiske talemålspraksisen. Den enkelte talespråksformen tillegges vekt ikke etter hvor mange som bruker den, men etter hvor mange som – etter en komplisert utregning – har den som "hjartespåk". Det som sammenlignes, er lyd kvaliteten i substantiv- og verbendelser. Forfatteren sier (s. 27) at han mener en slik undersøkelse er et mye mer interessant korrektiv i debatten (om talemålsgrunnlaget for skriftspråkene) enn en sammenligning av strukturelle trekk. I ett tilleggskapittel kommer forfatteren inn på sider ved språket som ikke har inngått i undersøkelsen. Der omtaler han blant annet ordforrådet, og han sier at på dette punktet er det bokmål som har det bredeste talemålsgrunnlaget. Boken er en omarbeidet utgave av forfatterens hovedfagsoppgave ved Universitetet i Bergen. *AaL*

Mål og makt. 13. årgang. Nr. 1–4. Tidsskrift utgitt av Studentmålslaget i Oslo.

Av artiklane kan vi nemme: nr. 1: *Kjetil Karsrud*: "Analyse av ein språkdebatt i ei lokalavis", *Lars S. Vikør*: "Etter Venås-nemnda – kva så?" (om ordtilfanget i nynorsk), *Kjell Venås*: "I strid om norsk mål" (særleg om målrørsla i trettiåra), nr. 3: *Arne Torp*: "Er me nordmenn så rare som me trur andre synest at me er?" (om språksituasjonen i Noreg samanlikna med andre land), *Andreas Bjørkum*: "Dialektane – overlever dei ein generasjon til?", nr. 4: *Mats-Peter Sundstrøm*: "Når kjem Ivar Aasen til Østerbotten? Målføre og høgspråk i Svenskfinland". *SL*

Maal og Minne. Hefte 1–2, 1983. Utgitt av Bymålslaget ved Ludvig Holm-Olsen og Einar Lundeby.

Tidsskriftet inneholder bl.a. disse artiklene: *Helge Lødrup*: "Diskontinuitet i norrøne paratagmer", *Björn Hagström*: "Frikativt d i sunnmörsmålet", *Oddmund Søylen*: "J.E. Sars og norsk språkhistorie". Den siste artikkelen sammenfatter Sars' oppfatninger av eldre og nyere språkutvikling og forsøker å vise at Sars er den store samnorsk-ideologen i det forrige og i begynnelsen av dette århundret. Etter Søylen's mening bør Moltke Moe betraktes mer som en Sars-elev enn som en nyrådningssmann i teoretiske og ideologiske spørsmål. *SL*

Nes, Oddvar: *Om nokre affiks i nynorsk – mest om -heit* Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. 1983. 93 s.

I tilknytning til diskusjonen om ordforrådet i nynorsk har Oddvar Nes med denne fremstillingen både gitt uttrykk for standpunkter og lagt frem opplysninger om den faktiske situasjonen i nynorsk ordbokslitteratur gjennom hele dette århundret. Nes slutter seg i hovedtrekk til flertallsinnstillingen fra Språkrådets "ordtilfangsnemnd". Han finner forbudslinjen mot visse lånord mindre heldig og mener at en åpning for bokmålsord i nynorsken er en naturlig løsning. De må bare samsvare med rettskrivningsprinsippene i nynorsk. Han sier at det er *språkstrukturen* (lydverk og formverk) som er karakteristisk for et språk, ikke *ordforrådet*. I tabeller viser han hvordan ord med affiksene an-, be-, bi-, er-, else-, for- og -heit har vært behandlet i ordbøker og ordlister. Når

det gjelder suffikset -heit, mener Nes at det bør kunne brukes fritt til å danne feminine adjektivabstrakter i nynorsk, både fordi det er behov for det, og fordi -heit er et produktivt suffiks i alt norsk talemål. *AaL*

Nordlyd. Tromsø University Working Papers on Language and Linguistics. Institutt for språk og litteratur. Universitetet i Tromsø. Nr. 7, 1983. 64 s.

Av artiklene kan særskilt nevnes: *Ingvald Broch og Ernst Håkon Jahr*: "Does a pidgin necessarily have a low social status? The Case of russenorsk", *Ernst Håkon Jahr*: "How to succeed in language planning: The influence of a century's language planning on upper class speech in Oslo". *SL*

Noregs offentlege utgreiingar. NOU 1983:6. Stadnamn. Frå eit utval oppnemnt ved kongeleg resolusjon 12. oktober 1979. Universitetsforlaget 1983. 117 s.

Utredningen inneholder et fyldig historisk oversyn over skrivemåten av stedsnavn i Norge og et kort kapittel om skrivemåten av stedsnavn i andre land. Utvalget vurderer behovet for nye regler på dette området, og legger fram forslag til ny lov og nye forskrifter. Her går utvalget blant annet inn for å fjerne regelen om at skrivemåten av stedsnavn skal fastsettes på grunnlag av rettskrivningen i nynorsk. I stedet vil utvalget at rettskrivningen i begge språkene (bokmål og nynorsk) skal legges til grunn. Utvalget ønsker også en sterkere normering etter "den lokale, nedarvede uttalen" enn det gjeldende forskrifter gjør. Dessuten foreslår utvalget en sterkt utvidet konsulentordning, og at det blir opprettet en klagenemnd for stedsnavnsaker og et "Norsk stadnamnråd". *SL*

Norskfaget i skole og lærerutdanning. Utgreiing fra ei arbeidsgruppe nedsatt av Landslaget for norskundervisning (LNU). Oslo 1984. 221 s.

Utgreiingen blir presentert som et debattinnlegg i den pågående diskusjonen om norskfagets stilling på alle utdanningsnivåer: i grunnskolen, den videregående skolen og lærerutdanningen (lærerhøgskolene, distriktshøgskolene, universitetene og de pedagogiske seminarene). Den gir ikke uttrykk for et enhetlig fagsyn, men

drøfter problemer og mulige løsninger på dem. De enkelte kapitlene er skrevet av en gruppe lærere med erfaring fra det aktuelle skoleslaget. I en generell innledning behandler formannen i LNU, Kjell-Arild Madssen, noen av norskfagets problemer i dag. *SL*

Norsk lingvistisk tidsskrift. Nr. 1 og 2, 1983 (første årgang).

I forordet til første nummer av tidsskriftet redegjør redaktøren, Ernst Håkon Jahr, for planene for tidsskriftet. Det skal være et forum for norsk språkvitenskap og vil bringe artikler innenfor alle områder av språkvitenskapen. Tidsskriftet vil legge særlig vekt på å få med bokomtaler av norske språkvitenskapelige bøker.

Nr. 1 har to artikler om fonologiske regler i norsk; den ene er av Svein Lie, som tar utgangspunkt i hedalsmål, og den andre er av Toril Fiva, som bruker Bodø-dialekten som utgangspunkt. Gyda Dahm Rinnan skriver om "Setningens inndeling i tema og rema i norsk" og Ole Henrik Magga om "Hjelpeverb i samisk". Dessuten inneholder nummeret tre bokomtaler.

Nr. 2 har en artikkel av Thorstein Fretheim: "Perfektum og det temporale "da" og "nå"". Geirr Wiggen skriver om stavefeil som skyldes interferens fra talespråket (han bygger på skriftlige arbeider til 8-16-åringer fra Øst-Norge). Han ser det som viktig – av sosiale og politiske grunner – at normene for skriftspråket er mest mulig i samsvar med normene for talespråket til flertallet i folket. Lars Sigfred Evensen skriver om "Tekstlingvistikk i norsk for innvandrere". Han prøver å vise at en tekstlingvistisk tilnæringsmåte kan være relevant for feltet norsk som andrespråk. Evensen bruker "andrespråk" om et språk som læres i omgivelser der målspråket er morsmål for en gruppe, i motsetning til "fremmedspråk", som læres i omgivelser der målspråket ikke er i bruk som morsmål. Dette nummeret inneholder to bokomtaler. *AaL*

Norsklæreren/Norsklæraren. 7. årgang. Nr. 1-4. Tidsskrift for språk og litteratur. Utgitt av Landslaget for norskundervisning.

Artikler med språklige emner: nr. 1: *Jostein Soland*: "Språk og avmakt" (om det engelske oljespråkets påvirkning på norsk), *Frøydis Hertzberg*: "Grammatikk og trafikk, eller skolegrammatikkens holdning til godt og dårlig språk", nr. 2: *Kjell-Arild Madssen*: "Norskfag – morsmålsfag – dannelsingsfag", nr. 3: *Anne Hvene-*

kilde: "Steiner for brød" (om språklig forenklaede lærebøker for grunnskolen), *Jon Erik Hagen*: "Språkkunnskap, bevissthet og dannelse" (om grammatikkundervisning i skolen), nr. 4: *Arne Torp*: "Åtte språk i Norden?" (melding av boka "Språkene i Norden"). *SL*

Norskraft. Arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo. Nr. 38–41, 1983.

Artikler med språklige emner: nr. 39: *Else Ryen*: "Passiv og verbalsubstantiv – to sentrale trekk i lovttekster", *Eric Papazian*: "Mer om *de* og *dem* som ikke-subjekt i normalisert Oslo-mål", *John Ole Askedal*: "Noen emner fra norsk-tysk kontrastiv grammatikk", *Kirsti Mac Donald*: "Uttrykk for framtid i norsk". *SL*

Språklig Samling. 24. årgang. Nr. 1–4, 1983. Tidsskrift utgitt av Landslaget for språklig samling.

Tidsskriftet inneholder bl.a. disse artiklene: nr. 1: *Lars S. Vikør*: "Den enes rett – den andres plikt" (om språklige rettigheter og plikter), nr. 2: *Dag Gundersen*: "Ordboksredaktørens problemer. Et innblikk i leksikografien", nr. 3: *Rolf Romøren*: "Med næringslivet og alt videregående på nakken?" (innlegg i diskusjonen om innstilling fra Grunnskolerådet om mål og metoder i norskundervisningen), nr. 4: *Lars S. Vikør*: "På veg mot newspeak?", *Knut S. Vikør*: "Norskdomsrørsla i åttiåra". *SL*

Syn og Segn. 89 årgang. Tidsskrift utgitt av Det Norske Samlaget. Nr. 1–8, 1983.

Artikler med språklige emner: nr. 2: *Peter Hallaråker*: "Kva sa du no? Kanaans språk i norske øyro" (om religiøst språk), nr. 4: *Stephen Walton*: "Hoem mot Aasen. Var Ivar Aasen klassesvikar?", nr. 5: *Ola Stemshaug*: "Nordkvinna – mann for sin hatt? Litt om bruken av kjønnsbundne personnemningar i norsk", nr. 6: *Kjartan Fløgstad*: "Ikkje utanom Aasen, men over den. Nynorsk som litteraturspråk", *Kjell Venås*: "Kjært barn med to namn. Noreg og Norge", nr. 7: *Tove Bull* og *Svein Pedersen*: "ITA – eit alfabet for leseopplæring". *SL*

Vannebo, Kjell Ivar: *En nasjon av skriveføre*. Novus Forlag 1984. 208 s.

Boka behandler utviklingen av skriveferdigheten i Norge i løpet av 1800-tallet blant annet på grunnlag av skole-, fengsels-, utvandring- og poststatistikk. Forfatteren ser skriveferdigheten i forhold til samfunnsutviklingen. Han påviser blant annet at skriveferdigheten brer seg samtidig med at myndighetenes virkeområde blir utvidet. Behovet for å kunne skrive blir også større etter hvert som det "moderne" samfunnet vokser fram med nye skriftspråksavhengige yrker og økt kontakt mellom menneskene. I et interessant avsnitt drøfter forfatteren hvilken rolle den spesielle norske språksituasjonen har spilt for utbredelsen av skriveferdigheten. *SL*

Årbok for Glåmdalen 1983. Minneskrift for Håvard Skirbekk. Elverum 1983. 112 s.

Flere av artiklene i dette minneskriftet gjelder spørsmål. Av særlig interesse er en liten artikkel av Alf Hellevik: "Er forventningane til 1938-rettskrivinga innfridde?" Hellevik svarer "både ja og nei" på dette spørsmålet. Han sier at 1938-rettskrivningen i dag er langt bedre gjennomført i nynorsk enn i bokmål. Han konstaterer at tilæringsformene i bokmålet har tapt noe av det terrenget de vant i de første årene etter 1938, men trøster seg som Moltke Moe med at "makta i neste bølge kan bli forsterka av atterslaget frå den første bølge". Bjørn Karsrud skriver om målreisingstradisjonen på Østlandet (flatbygdene) i artikkelen "Frå Reier Gjellebøl til Vazelina Bilopphøggers". Han setter opp en strategi for målstrid på Østlandet, med vekt på dialektreising, bruk av en østlandspreget nynorsk og målstriden som en sosial mer enn en kulturell strid. Sigurd Skirbekk skriver om bokmål og nynorsk som to språktradisjoner i artikkelen "To syn på språket". Gunnar Skirbekk skriver om "Språk og kultur". Han fremhever at de to norske skriftspråkstradisjonene er *felles* for hele nasjonen: "Anten ein nordmann bur i Uranienborg eller på Voss, så er nynorsken ein del av nettopp hans kulturelle bakgrunn." Forfatteren hevder at nynorsk representerer en universell horisont, i motsetning til bokmål "som i dag framfor alt gir uttrykk for ein viss Oslo-horisont å sjå livet ut ifrå". *AaL*

SVERIGE

Av *Ulla Clausén (UC)*, *Catharina Grünbaum (CG)* och *Mikael Reuter (MR)*

Alfvegren, Lars: Vi gingo och vi gick. Från pluralis till singularis i verbböjningen. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 72. Esselte Studium, Stockholm 1984. 116 s.

Titeln på denna bok alluderar på Erik Wellanders "Vi gå eller Vi går" från 1947, där Wellander gör sig till talesman för pluralformernas bevarande – i ett skede där deras öde redan var beseglat. Lars Alfvegren tecknar här den långa vägen till singularformernas slutliga övertagande, en väg som inleds redan i 1600-talets tal-språk och som sedan fortsätts vid återgivandet av talat språk i komedier, berättelser och andra "lägre" genrer. Det större genom-brottet börjar emellertid först under 1920-talet, och pressens stora övergång sätter in omkring 1940. Av särskilt stor betydelse för språkbruket blev TT:s slopande av pluralformerna år 1945, vilket skedde med stöd av den svenska språknämnden. Lars Alfvegren vill dock betona att språkvetarnas medverkan i den långa processen övervärderats på bekostnad av de verkligt drivande krafterna: journalisterna och pressen. Hans studie redovisar ingående vad författare, vetenskapsmän, journalister, dagstidningar, radion, myndigheter o.d., och naturligtvis också språkmän och språkvårds-organ betytt för reformen. Till jämförelse behandlas också kort-fattat övergången till singular verbböjning i Norge, Danmark och Finland. *CG*

Block, Hanns-Peter: Ordbok för båtfolk. Rabén & Sjögren, Stock-holm 1983. 174 s.

I motsats till tidigare nautiska lexikon riktar sig denna ordbok främst till dagens fritidsbåtsägare. Det digra ord- och termurvalet omfattar till stor del begrepp och företeelser som den båtintresse-erade stöter på i t.ex. moderna facktidsskrifter, och definitionerna är över lag lättfattliga men samtidigt utförliga. Termer i anslutning till segling och segelbåtar – bl.a. detaljer i rigg och segel – domine-rar klart på bekostnad av begrepp som har att göra med båtmoto-rer och motorinstallationer. *MR*

Collinder, Björn: Stora ordboken. Svensk ordnyckel. LiberFörlag, Stockholm 1983. 599 s.

Den här den största av Collinders ordböcker är liksom de tidigare ett mycket personligt upplagt verk, med gods från många sfärer, t.ex. latinska ord och uttryck, utländska ord i svensk skönlitteratur, fackord av olika nationalitet, engelska uttryck som *lame duck* och *good mixer* samt svenska ålderdomliga eller dialektala ord från litteraturen eller från författarens egna Edda- och Kalevalaöversättningar. Därtill kommer "gjorda" ord från författarens "Svensk ordnyckel" (t.ex. *skuldprutavtal* för 'ackord'). Ordurvalet sägs bestå av kärnan i SAOL, men är i övrigt utomordentligt rapsodiskt. Ordförklaringar blandas med encyklopediska upplysningar och varningar eller rekommendationer. Lexikografiska principer saknas mestadels, men de som tillämpas är i gengäld helt bisarra. (Så t.ex. sätts betoning markeringsmarkeringarna *efter* orden.) Uttalsangivelserna följer helt författarens personliga preferenser. Verket har sin styrka i att det tar upp mängder av ord och uttryck som man eljest inte finner i ordböcker. CG

Einarsson, Jan och Platzack, Christer: Etermediernas nyhetspråk 3. Lyssnaren och språket. Lundastudier i nordisk språkvetenskap C 12. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet. Lund 1983. 79 s.

Den här den tredje volymen i serien om nyhetsspråket i radio-tv ägnas åt lyssnarnas reaktioner på olika språkdrag. *Jan Einarsson* undersöker hur lyssnarnas attityder till nyhetsuppläsning påverkas av sådant som nyhetsuppläsarens kön och röstläge och av språkliga faktorer som talspråkligt-skriftspråkligt uttal, talspråksformer-skriftspråksformer (t.ex. *de-dom*, *ska-skall*) och korta-långa meningar. *Christer Platzack* undersöker den roll den språkliga redundansen spelat för lyssnarens förmåga att minnas innehållet i nyhetsprogram. Platzack har i tidigare undersökningar kommit till resultatet att nominalkonstruktioner av den sort som brukar benämnas som substantivsjuka (*fatta beslut* i st. f. *besluta*) snarast underlättar uppfattandet av textinnehållet. Orsaken skulle vara att nominalkonstruktionen har mer redundans än det enkla verbet. Hans experiment med nyhetstexter (hörprov) visar liknande resultat. CG

From sounds to words. Essays in honour of Claes-Christian Elert 23 December 1983. Acta universitatis Umensis, Umeå 1983. Distr. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. 250 s.

Festskriften till professorn i fonetik i Umeå, Claes-Christian Elert, innehåller 19 uppsatser med fonetiska (svenska, danska, isländska, färöiska, am. engelska och tjeckiska) och språkpsykologiska studier. Ur innehållet kan nämnas – utan åsidosättande av dem som inte nämns – *Karl-Hampus Dahlstedt*, Phonetic motivation as a driving force in the formation and propagation of neologisms: The adjectives *fluffig* and *flummig* in present-day Swedish, *Eva Ejerhed*, Språk och tanke 1982, *Eli Fischer Jørgensen*, Vokalförlängelse i danske tostavelserord, *Åke Hansson*, Phonetic history of Faroese, *Bengt Loman*, Morfematiska etyder. CG

Lundh, Bengt och Györki, Iréne: Bonniers medicinska ordbok. BonnierFakta Bokförlag AB, Stockholm 1983. 304 s.

Bonniers medicinska ordbok är skriven på ett enkelt och lättillgängligt sätt för att passa patienter och folk i allmänhet. Svenska ord och uttryck ges t.ex. ofta företräde framför främmande ord, dvs. i första hand latinska och grekiska ord, vilka i sin tur i möjligaste mån har genomgått en försvenskning i fråga om stavning. Men syftet är också att den skall fungera som en bred, detaljrik och aktuell redovisning av den medicinska vetenskapens och sjukvårdens ordförråd.

Ordboken är disponerad på ett okonventionellt sätt. Hänvisningar, språkliga (etymologiska) kommentarer och instruktiva teckningar i marginalen samverkar med artiklarna i spalttexten för att hjälpa läsaren att finna och förstå de ord, termer och uttryck han söker.

Om någon kritik över huvud taget skall riktas mot boken gäller den främst att författarna inte lyckats i sin ambition att erbjuda en allordbok för både patienter och läkare, dvs. en ordbok som kan tillgodose två snarast motsatta önskemål, allmänhetens krav på lättillgänglighet och fackmännens krav på exakthet. UC

Garlén, Claes: Svenskans fonologi – i kontrastiv och typologisk belysning. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet 1983. 227 s.

Detta innehållsrika arbete är i första hand avsett som ett läromedel i universitetsämnet svenska för invandrarundervisning. Det har emellertid intresse för vidare kretsar av studerande i språkvetenskapliga ämnen. Här beskrivs svenskans ljudstruktur under ständiga jämförelser med andra språk, framför allt de stora världsspråken och invandrar språken i Sverige. I många fall ges råd om vilken eller vilka uttalsvarianter som bör läras ut. Författaren gör också en genomgång av hela det fonetiska systemets grundläggande struktur med typologiska översikter och exempel från både kända och exotiska språk. Här behandlas fonemsystem, fonemen i det löpande talet, fonotax, prosodi, förhållandet mellan stavning och uttal och dessutom (kortfattat) de större icke-latinska alfabetiska skriftsystemen.

Boken förutsätter elementära kunskaper i den fonetiska begreppsapparaten men är i övrigt mycket läsbar. Vad som vid en första anblick kan te sig som ett myller av uppgifter visar sig vid läsningen vara klargörande exempel i ett pedagogiskt framställt sammanhang. CG

Hjelmqvist, Erland och Strömqvist, Sven: Språkets psykologi. Språk och tänkande i socialt samspel. 2 omarb. uppl. AWE/Geber, Stockholm 1983. 250 s.

Språkets psykologi innehåller översikter och diskussioner av språkvetenskapens, i synnerhet språksociologins, teorier och arbetsmetoder. Den är avsedd som en lärobok för lingvistikstuderande på lägre nivåer, för studerande i pedagogik, psykologi, sociologi o.d. och för avancerade studiecirkelar. Här behandlas transformationsgrammatik, språksociologi, t.ex. Bernsteins teorier och kritiken av dem, barnets språkutveckling m.m. Boken är skriven av en psykolog och en lingvist i samarbete. CG

Hultgren, Sven O.: Skola i dialektal miljö. Språkanvändning och språkliga attityder i övre Dalarna. Acta Universitatis Upsaliensis. Almquist & Wiksell International, Uppsala 1983. 208 s.

Denna språksociologiska avhandling rör det svåra problemet om dialektbruk och skolundervisning. Författaren har undersökt bruket av dialekt och bruket av standardspråk och attityder till de skilda bruken hos elever, föräldrar och lärare i övre Dalarna, ett

område med utpräglade (och från varandra skilda) dialekter. Han ger också en översikt över språkmäns, pedagogers och skolpolitikernas skiftande inställning till bruket av folkmål i skolan. Hans egen slutsats är att de dialekttalande eleverna inte dras med några stora svårigheter i skolan på grund av språkbruket. De svårigheter som rapporteras skulle snarare bero på, menar han, att lärarna – ofta på grund av okunnighet – gör en skev bedömning av elevernas egentliga kunskaper och förutsättningar. Dialektfrågan har alltid varit sopad under mattan i lärarutbildningen, men det är viktigt att det utvecklas undervisningsmetoder som tar hänsyn till konflikten dialekt-standardspråk, och det är viktigt att de lärare som skall undervisa i dialekttalande områden får ökade kunskaper i dialektologi och språksociologi. *CG*

JO om språket i de kommunala protokollen. LiberFörlag, Stockholm 1983. 63 s.

JO (Justitieombudsmannen) Per-Erik Nilsson har i samarbete med bl.a. språkexperter i förvaltningen och Svenska språknämnden utarbetat en skrift för att visa hur man kan underlätta för den vanlige medborgaren att förstå vad som beslutats i ett protokoll. Kommunallagen ålägger nämligen kommunerna att använda ett enkelt och begripligt språk, och JO skall enligt sin instruktion övervaka att myndigheterna i sin verksamhet följer författningarna.

I skriften behandlas bl.a. kommunallagens krav på protokollens innehåll, protokollssvenskans särdrag och mönsterformuleringar. Som avslutning ges ett exempel på hur en protokollsparagraf kan se ut om skribenten följer de råd som har lämnats i skriften. *UC*

Johannesson, Kurt: Svensk retorik från Stockholms blodbad till Almedalen. Norstedts, Stockholm 1983. 208 s.

Under de senaste årtiondena har de växt fram ett stort internationellt intresse för retoriken, dess historia och dess tillämpning i såväl gången tid som i dagens politik, reklam och press. Även i Sverige har en del arbeten i ämnet sett dagens ljus. *Svensk retorik* tecknar på ett populärt sätt några kapitel i svensk skriv- och talekonst (med utblickar även mot Shakespeare, Goebbels och Nixon) och visar hur den klassiska retorikens drag medvetet eller omed-

vetet används för att stärka talarens grepp om publiken. Här visas t.ex. hur Gustav Vasa utnyttjar Stockholms blodbad för att konsolidera sin ställning, hur det nya statsskicket vid 1800-talets mitt förenas med en ny typ av parlamentarisk vältalighet och hur de svenska partiledarna under valkampanjen 1982 lägger upp sina anföranden. Boken behandlar framför allt sådana grepp som rör innehåll, disposition, stilläge och bildspråk men innehåller inte några ingående språkliga analyser. En lista med retorikens termer avslutar framställningen. *CG*

Johannisson, Ture (red.): Språkliga signalement. Om författarbestämningar. Akademiförlaget, Esselte Studium, Stockholm 1983. 137 s.

I sex uppsatser redovisas här problem, metoder och resultat vid författarbestämning. *Jan Svartvik* redogör för språkliga inre skillnader i en polisrapport, av betydelse för ett rättsfall (en ovanligt skakande mordhistoria). *Alvar Ellegård* behandlar ett fall av kvantitativ lingvistik, nämligen beräkning av s.k. plus- och minusord i de berömda Juniusbrevet. *Göran Kjellmer* analyserar text- och författaregenskaper hos några betydande engelska medeltidsdiktter och *Lars Lindvall* hos några franska. *Peter Hallberg* redogör för metoder som fört fram till övertygelsen att Snorre skrivit Egil Skallagrimssons saga. *Ture Johannisson* sammanfattar sin stora analys "Ett språkligt signalement", utredningen om de anonyma brev till vilka han binder biskopen Helander. Han bemöter också senare försök att dra resultaten i tvivelsmål. *CG*

Skriva på kontor. Utgiven av SIS (Standardiseringskommissionen i Sverige). Handbok 126, 2 uppl., Stockholm 1983. 249 s.

Denna handbok ger råd och anvisningar för utformning och skrivning av olika slags dokument, t.ex. brev, yttranden och protokoll. Den är uppställd i alfabetisk ordning. I boken ingår också ett antal svenska standarder inom området, bl.a. beteckningar för namn på länder, multipelprefix, sätt att ange datum, tidpunkt och tidrymd. I slutet av boken finns en samling exempel med uppställningar av olika typer av brev. *UC*

Språk och tradition. Festskrift till Sven Benson, Almqvist & Wiksell, Uppsala 1983. 241 s.

Svenska Landsmål 1983 har också givits ut i en specialupplaga som festskrift till den avgående professorn i nordiska språk i Göteborg, Sven Benson. Volymen innehåller 21 uppsatser om ord och ordhistoria, ortnamn, dialektfrågor samt några ämnen av allmänare natur såsom blandspråk (svenska-norska), språkbeskrivning m.m. *CG*

Stenmark, Harry: Finlandssvenska ord och uttryck. Tredje reviderade och utvidgade upplagan. Proprius, Stockholm 1983. 191 s.

Den tredje upplagan av Stenmarks ordlista är väsentligt utvidgad och boken har kommit ut på ett nytt och större förlag. Antalet uppslagsord har ökats till ca 4 200. Redigeringsprinciperna är emellertid fortfarande desamma, vilket bl.a. innebär att en oproportionerligt stor del av uppslagsorden är förkortningar, både finlandssvenska och finska och synbarligen ganska godtyckligt utvalda. Vidare upptar boken en mängd både officiella och inofficiella namn på institutioner, företag, organisationer osv., också i detta fall utan några enhetliga urvalsprinciper. Ambitionen har uppenbarligen varit att åstadkomma inte bara en ordlista utan ett litet uppslagsverk om finländska förhållanden, men boken är alltför mycket präglad av tillfälligheter för att fungera som ett sådant.

Merparten av uppslagorden motsvarar naturligtvis bokens titel och återspeglar ord och uttryck som är mer eller mindre vanliga i den svenska som skrivs och framför allt talas i Finland. Men samtidigt upptas en mängd tillfälliga bildningar, felöversättningar från finskan, slang- och dialektord, barnspråksord och t.o.m. tillfälliga stav- och formfel som absolut inte kan betraktas som representativa för finlandssvenskan. Dessutom förekommer ett rätt stort antal ord som är fullt gångbara i Sverige, även om de kanske inte alltid är lika frekventa där som i Finland. Trots många fel och brister är Stenmarks ordlista den mest omfattande samlingen av finlandssvenska ord och uttryck i modern tid. Framför allt för den som har tillräckliga kunskaper om både finlandssvenska och rikssvenska för att kunna använda boken med urskillning, är den i många avseenden en givande källa till studiet av finlandismerna. Många av orden och uttrycken illustreras med exempel.

Ordlistan kan också på sätt och vis ses som ett dokument över

den språkliga osäkerhet som är utmärkande för många som skriver på svenska i Finland – en osäkerhet som främst bottenar i finsk påverkan och avsaknad av goda språkliga förebilder i tillräcklig mängd. Även om många av de upptagna orden är tillfälliga (fel) bildningar är blotta förekomsten av sådana ett indicium på bristande språkbehärskning. *MR*

Söderberg, Barbro: Från rytters och cowboys till tjuvstrykers. S-pluralen i svenskan. En studie i språklig interferens. Acta Universitatis Stockholmiensis 16. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1983. 232 s.

Barbro Söderbergs bok är en djupgående studie i s-pluralen i svenskan, dess historia och dess plats i det språkliga systemet. Här behandlas konflikten mellan språkbruk och språkvård och här undersöks olika faktorer, grammatiska, fonetiska, stilistiska, som främjar respektive motverkar s-plural. Författaren menar att s-pluralen, som funnits i svenskan sedan 1500-talet, bör accepteras som en egen deklination i svenskan och att språkvården överdriver problemet med att denna form skapar språksystematiska olägenheter. Även om språkvården inte i alla enskildheter delar författarens åsikter har den i denna uppslagsrika utredning ett stort och genomarbetat material som utgångspunkt för sin ofta besvärliga hantering av s-pluralen. *CG*

Teleman, Ulf (utg.): Tal och tanke. LiberFörlag, Lund 1983. 215 s.

Språkpsykologi är ett ämne som under de senaste åren lockat allt fler forskare. *Tal och tanke* innehåller åtta uppsatser om förhållandet mellan vårt tänkande och vår språkliga verksamhet. "Kan man tänka oberoende av språk" frågar *Jens Allwood*. *Per Linell* diskuterar tänkande och talande som processer. *Ulf Teleman* tar i "Skriften och skrivandets psykologi" upp skriftspråkets inverkan på hela vår inre språkliga verksamhet. *Erlend Hjelmqvist* jämför monologen och dialogen som tankeutvecklande fenomen. I "Rim, vitsar och språksinne" behandlar *Karin Aronsson* barnets väg till medvetande om språkets form eller uttryckssida. *Arne Thing Mortensen* skriver om sådan språkförståelse som är betingad av yttrandetsituationen och *Björn Lindblom* skriver om förståelse från fonetisk synpunkt under titeln "Att förstå och underförstå".

Alvar Ellegård skriver om "Språket och hjärnan", dvs. om språk-psykologiska frågor ur biologisk-medicinsk synvinkel. *CG*

TT-språket. Tidningarnas telegrambyrå, Stockholm 1983. 37 s.

Denna lilla språkhandledning är i första hand avsedd för TT:s medarbetare, men den används i praktiken på många andra håll. Den femte upplagan innehåller en del förändringar och nyheter, bl.a. i fråga om bruket av vissa ord (t.ex. *avvisning* – *utvisning*, *sjömil*, *statsbesök*, *finne* – *finländare*) och skrivningen av utländska namn. *CG*